KREDİ KARTLARI PİYASASINDA TAKAS KOMİSYONUNUN KAMU DÜZENLEMESİNE TABİ TUTULMASI

Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ *(Hacettepe Üniversitesi)*
Ali Fuat KOÇ *(Rekabet Kurumu)*

Özet

Kredi kartları, ödeme sistemleri içindeki payını tüm dünyada hızla artırmaktadır. Özellikle ülkemizde alışverişlerde kredi kartı dışındaki banka kartı kullanımının ve bireysel tüketicilerin çek kullanımın yaygın olmaması nedeniyle kredi kartlarının ödeme sistemleri içinde daha önemli bir hale geldiği görülmektedir. İki taraflı bir pazar olarak ödeme kartları, özelde kredi kartları pazarı ile bu pazarda iki taraf arasında gelir aktarımı aracı olarak kullanılan takas komisyonu ve bu alanlardaki kamu müdahalesinin gerekçeleri son yıllarda literatürde yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Genel olarak dünyadaki ülke uygulamalarına bakıldığında da bu alandaki kamu müdahalelerinin yaygınlaştığı ve var olan düzenleme yöntemlerinin katılaşma eğiliminde olduğu görülmektedir. Türkiye'de de Rekabet Kurumu çok taraflı takas komisyonuna, rakip firmalar arasında belirleniyor olması nedeniyle rekabet hukuku çerçevesinde müdahale ederek, temel olarak maliyetler bazında bir takım düzenlemelere tabi tutulmasını sağlamıştır. Çalışmamızda Rekabet Kurumunun 2005 yılı sonunda uygulanmaya başlanan söz konusu düzenlemelerinin kredi kartı pazarındaki bazı büyüklükler üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Rekabet kurumu düzenlemelerinin bazı büyüklükler üzerinde beklenildiği gibi negatif etkileri olduğuna yönelik kısmi göstergeler bulunmakla birlikte eldeki verilerle kesin bir sonuca ulaşmanın kolay olmadığı görülmektedir.

***Anahtar Sözcükler**: İki taraflı pazarlar, kredi kartları pazarı, takas komisyonu ve kamu düzenlemeleri.*

1. SUNUŞ

Ödeme kartları tüm dünyada son elli yıl içinde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Ödeme sistemleri elektronik ödeme tipine doğru evrildikçe, elektronik ödeme yöntemleri içinde yer alan ödeme kartlarının payı da önemli boyutlara ulaşmıştır. Dünyadaki belli ülkelerde[1] yapılan bir çalışmada nakit dışı ödemelerde ödeme kartlarının payının 1998 yılında %25 iken 2007 yılında bu oranın %50'lere yükseldiği görülmektedir (RBA, 2009). Türkiye'de de ödeme kartları dünyadaki trende paralel bir gelişim izlemiştir. Türkiye'de kredi kartlarının toplam özel tüketim içindeki payı 2000 yılında %8'lerdeyken 2009 yılında yaklaşık %30'a ulaşmıştır. Kartlı ödemenin ödeme yöntemleri içindeki payı artarken, diğer yandan sistemin kendi içindeki gelişme ve yenilikler de büyük bir hızla devam etmektedir. Böyle bir sistem gelişirken ve insanların hayatını her geçen gün daha fazla etkilemeye devam ederken iktisatçı ve hukukçulara da çok çeşitli araştırma ve tartışma konuları sunmaktadır. Diğer yandan, bu alandaki kamu düzenlemelerinin de zaman içinde değişim ve gelişim gösterdiği bir gerçektir.

Bu piyasadaki temel tartışma konularından birisi, kartlı ödeme sistemlerinin iki taraflı bir piyasa olması nedeniyle klasik tek taraflı piyasalara yönelik geliştirilmiş teori ve yöntemlerle anlaşılmasının mümkün olmadığı, iki taraflı piyasa özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmesi gereğine ilişkindir. Ne var ki, iki taraflı piyasalar üzerine oluşturulan kuramlar henüz yenidir ve ne ekonomi, ne de hukuk alanında bu piyasalara ilişkin genel kabul görmüş kuramlar oluşturulamadığı gibi, üzerinde neredeyse hiç çalışma yapılmamış çeşitli alt alanları da bulunmaktadır. Bu nedenle iki taraflı piyasalar konusu hukukçu ve iktisatçılar için üzerinde çalışılabilecek yeni ve verimli bir alanı oluşturmaktadır.

Ödeme kartları piyasası çok çeşitli açılardan kamu düzenlemelerine ve araştırmacıların incelemelerine konu olmaktadır. Piyasaya girişler, faiz oranları gibi çeşitli konularda tüm ülkelerde kamu düzenlemelerini görmek mümkündür. Ödeme kartları pazarındaki aktörler, araştırmacılar ve kamu düzenleyicileri arasındaki temel tartışma konularından biri olan takas komisyonu (interchange fee) meselesi de, genelde iki taraflı piyasalar kuramı çerçevesinde incelenmektedir. Ödeme kartları pazarındaki takas komisyonu üzerine gerek hukuki açıdan ve gerekse iktisadi açıdan önemli çalışmalar yapılmakla birlikte, veri sıkıntısı nedeniyle deneysel çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Takas komisyonu, söz konusu pazarın iki taraflı piyasa özelliğini yansıtan ve iki taraf arasındaki dengeyi sağlama amacıyla kullanılabilen bir mekanizma olması nedeniyle özel bir öneme sahiptir. Bu konuda son yıllarda literatürde hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Takas

[1] G10 ülkeleri + Singapur.

komisyonunun nasıl ortaya çıktığı, nedenleri, tüketiciler üzerindeki etkilerinin neler olduğu soruları yanında, takas komisyonu üzerinde yapılan incelemelerin, iki taraflı piyasaların geleneksel kuramlarla açıklanamayan yönlerine ışık tutabileceği düşüncesi iktisatçı ve hukukçuları bu alanda müşterek çalışmaya teşvik etmektedir.

Diğer yandan tüm dünyada takas komisyonları üzerinde kamu müdahalesi ve düzenlemeleri söz konusu olmakta ve bu düzenlemeler son yıllarda yaygın bir şekilde tartışılmaktadır. Söz konusu piyasa yeni ve dinamik bir alan olması nedeniyle zaman içinde değişen müdahale ve düzenlemelere konu olabilmektedir.

Çalışmamızda ödeme kartlarının önemli bölümünü oluşturan kredi kartları pazarındaki takas komisyonları konusundaki kamu düzenlemeleri üzerine yoğunlaşılarak, dünyada ve Türkiye'de bu alandaki kamu düzenlemeleri ile rekabet hukuku ve ekonomisi ilişkisi irdelenmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın izleyen başlıklarında şu konulara yer verilecektir:

İkinci başlık altında iki taraflı piyasalar ile bu bağlamda kredi kartları piyasasının özelliklerine ve takas komisyonunun pazardaki rolüne yer verilecektir. Üçüncü başlık altında kredi kartı pazarında çok taraflı takas komisyonunun belirlenmesine ve bu alandaki kamu düzenlemelerine ilişkin literatürde yer alan farklı görüşlere değinilecek; dördüncü başlıkta dünyada takas komisyonu alanındaki kamu düzenlemelerinin arka planı ve gelişimi özetlenecektir. Beşinci başlık altında ise Türkiye kredi kartı piyasasına ilişkin bazı bilgilere yer verilerek, altıncı başlıkta Türkiye'deki takas komisyonu alanındaki kamu düzenlemeleri konusu ve rekabet kurumu düzenlemeleri ele alınacaktır. Yedinci başlıkta Rekabet Kurumu düzenlemelerinin etkisini ölçmeye yönelik deneysel bir çalışmaya yer verilecektir. Sekizinci ve son başlık altında ise sonuç ve değerlendirmeler yer alacaktır.

2. İKİ TARAFLI BİR PİYASA OLARAK KREDİ KARTLARI PİYASASI VE TAKAS KOMİSYONU

İki taraflı piyasalar kuramı rekabet ekonomisi alanında yeni gelişen bir çalışma alanıdır. İki taraflı piyasalar iki farklı kullanıcı grubunun bulunduğu ve bu kullanıcı gruplarının, dolaylı şebeke dışsallıkları yoluyla birbirlerini etkiledikleri piyasalardır. İki taraflı piyasaya ilişkin olarak çeşitli tanımlamalara rastlamak mümkündür. Armstrong (2006), aracılar vasıtasıyla etkileşimde bulunan iki veya daha fazla katılımcı grubu içeren pazar veya kurumlar şeklinde bir tanımlama yapmıştır. Ayrıca bu piyasaların dolaylı şebeke etkilerine dikkat çekerek bir gruptaki aktörler için aracı teşebbüsün diğer gruptaki performansının önemli olduğunu, bir kalite ölçütü olarak algılandığını belirtmektedir.

Evans (2003) iki taraflı piyasadan bahsedebilmek için, bu tür piyasalarda genelde bulunan üç temel özelliğe dikkat çekmektedir. Öncelikle farklı talep yapılarına sahip kullanıcı grupları bulunmalıdır. İkinci olarak, bir kullanıcı grubu diğer kullanıcı grubundan dolaylı şebeke dışsallıkları yolu ile etkilenmelidir. Son olarak, gruplar arasındaki ilişkileri sağlayan bir aracı firma olmalıdır. Kredi kartları piyasası, bu anlamda, iki taraflı bir piyasa olarak kabul edilebilir. Kredi kartı kullanan ürün alıcısı konumunda bulunan tüketiciler ve kredi kartı kabul ederek ürün pazarlayan işletmeler şeklinde talep yapıları farklı iki kullanıcı grubu bulunmaktadır. Bu iki grup arasında dolaylı şebeke dışsallıklarından bahsetmek mümkündür. Nitekim kredi kartı kabul eden işletme sayısındaki artış, kredi kartı kullanıcısı tüketicilerin faydasında da artış meydana getirecektir. Benzer şekilde kredi kartı kullanıcısı tüketicilerin sayısında meydana gelecek bir artış da, kredi kartı kabul eden işletmelerin faydasını artıracaktır. Kredi kartı kuruluşları ve bankalar da bu kullanıcı grupları arasındaki ilişkileri sağlayan ve düzenleyen aracı kurumları oluşturmaktadır.

Bilindiği üzere doğrudan şebeke dışsallıkları/etkileri bir ürünün kullanıcılarının diğer kullanıcıların aynı ürünü kullanmasından dolayı etkilenmesi olarak tanımlanabilir. Bu etkilenme pozitif veya negatif yönde olabilir. İki taraflı piyasalarda ise aracıların hizmetlerinden faydalanan ve farklı talep yapıları olan iki veya daha fazla sayıda kullanıcı grubu söz konusudur. Aynı kullanıcı grubu içinde doğrudan şebeke dışsallıkları söz konusu olabileceği gibi farklı gruplardaki kullanıcıların da birbirini etkilemesi söz konusu olabilir ki bu durumda dolaylı[2] şebeke dışsallığından bahsedilebilir. Bir tür geri bildirim olarak nitelenebilecek olan bu dolaylı dışsallık, bazı yazarlar tarafından iki taraflı bir piyasanın temel özelliği olarak da nitelenmektedir. Örneğin Katz (2005) bazı analistlerin, olgunlaşmış ödeme sistemi şebekelerine makul bir şekilde tek taraflı platform olarak yaklaşılabileceğini öne sürdüklerini belirtmektedir. Rysman (2007) da *Visa* ve *MasterCard* gibi büyük şebekeler açısından, işyerleri ve tüketiciler arasında belirgin bir pozitif geri bildirimin[3] olup olmadığının sorgulanabileceğini belirtmektedir.

İki taraflı piyasalara ayrıca televizyon[4], sarı sayfalar[5], gazete ve dergiler[6], işletim sistemleri[7], tatil ve seyehat acenteleri[8], video oyunları[9] örnek piyasalar

---

[2] Veya çapraz yanlı (cross side).
[3] "Pozitive feedback loop".
[4] Reklam hizmetinden faydalanan reklam verenler ve seyirciler şeklinde iki ayrı müşteri grubuna hizmet verilmektedir.
[5] Reklam verenler ve müşteriler.
[6]Reklam verenler ve okuyucular.
[7] Son kullanıcı ve geliştiriciler.

olarak gösterilebilir. Sarı sayfalar örneğinden gidecek olursak, ilan veren açısından ilan vereceği aracı firmanın ne kadar ilan okuyan müşteriye ulaştığı, hizmet kalitesi, müşteriler gözündeki değeri, müşteri grubunun özellikleri gibi diğer kullanıcı grubuna ilişkin birçok özellik karar almasında etkili faktörlerdir. Aynı durum ilan okuyucusu müşteri grubu için de geçerlidir. Kredi kartları pazarında da işyerleri daha çok tüketici tarafından sahip olunan kredi kartlarını kabul etmek isterken, tüketiciler de daha çok işyeri tarafından kabul edilen kredi kartına sahip olmak isteyecektir. İki taraflı piyasaların gelişmesinde ve bu piyasalara yeni girişlerde bu dolaylı şebeke etkisi bir şekilde tavuk-yumurta ikilemine yol açabilmektedir. Dolayısıyla firmanın, pazarın bir tarafında pay elde edemeden diğer tarafına hizmet verebilmesi mümkün değildir.

Rochet ve Tirole (2004) iki taraflı piyasaları tanımlarken işlem hacimlerinin sadece işlem başına alınan toplam ücrete değil aynı zamanda ücretlerin iki farklı grup arasında nasıl yapılandırıldığına (dağıtıldığına) da bağlı olduğunu ifade etmektedir. İki taraflı piyasalarda aracı firmalar her bir farklı gruba uygulayacakları fiyatlar konusunda çok dikkatli olmalıdır. Burada aracı kurumun birbiri ile içsel bağlantılı iki farklı grubu fiyatladığı bilinmelidir. Böylece fiyatlar sadece o taraftaki marjinal maliyetleri yansıtmayacaktır. Rochet ve Tirole (2004) her iki taraftaki fiyatın yine her iki taraftaki marjinal maliyet talep esnekliklerine bağlı olduğunu göstermektedir. Şebeke etkilerini dikkate almadan yapılan bir fiyatlama stratejisi önemli hatalara yol açabilecektir. Her bir grubu farklı bir müşteri grubu olarak algılayarak, tek yönlü pazarlarda geçerli olan klasik mantıkla, sadece o grubun talep eğrisine göre karı en çok artıracak fiyatı belirlemek, firma açısından yanlış sonuçlar doğuracaktır. *Adobe* firmasının, *PDF* formatını piyasaya ilk çıkardığında hem okuyucu hem de yazıcı kısmını bu mantıkla fiyatladığı, ancak *PDF* okuyucularına bedava ürün sağlayıp okuyucu portföyünü geliştirerek *PDF* yazıcılarına yapılan satışların bu vesileyle artmasına kadar başarılı olamadığı Tripsas (2000) tarafından ortaya konulmaktadır[10]. Aracı firma her bir müşteri grubundan elde ettiği gelirleri ayrı ayrı değerlendirmemeli, iki gruptan elde edilen toplam gelirin azamileştirilmesi stratejilerini geliştirmelidir.

Dolayısıyla iki taraflı piyasalarda firma bir taraftaki kullanıcı sayısının artmasının diğer taraftaki talebi etkileyeceğini göz önünde bulundurarak fiyatlama

---

[8] Ulaşım ve konaklama firmaları ve yolcular.

[9] Oyuncular ve oyun geliştirenler.

[10] Eisenmann ve diğerleri (2006) iki taraflı pazarlarda doğru fiyatlama stratejisinin kalite ve fiyat esnekliği yüksek olan grubun sübvanse edilmesi şeklinde olduğunu söylerken, PDF örneğinde okuyucuların PDF dökümanı üretenlere göre fiyatlara daha duyarlı olduğunu ve karşı gruptaki kullanıcı sayısındaki artışın ödemeye razı oldukları fiyatları göreceli olarak daha az etkileyeceğini söylemektedir.

stratejilerini oluşturmalıdır. Karın azamileşirilmesi için fiyat esnekliği yüksek olan taraf sübvanse edilirken pozitif şebeke etkisinin daha güçlü hissedildiği taraf daha yüksek fiyatlanmalıdır. Bu durum en azından piyasaya ilk girişte tavuk-yumurta probleminin aşılabilmesi için ve fiyat esnekliği düşük olan müşteri grubu açısından karşı taraftaki müşteri grubu ("critical mass" olarak isimlendirilen) belirli bir seviyeye ulaşıncaya kadar geçerlidir. Evans ve Schmalensee (1999, s. 78) ABD'de kredi kartı sisteminin ilk aşamasında bahsedilen problemin toplu pazarlama yoluyla kredi kartı kuruluşları tarafından çok sayıda tüketiciye bedava kredi kartı gönderilerek çözüldüğünü, böylece işyerlerini sisteme çekebilmek için bir müşteri tabanının oluşturulduğunu belirtmektedir. Yazarlar bu pazarlama biçiminin, dolandırıcılıklara daha açık olması nedeniyle ve kart hamillerinin ödeme güçlerine göre seçilememelerinden dolayı kart borçlarını ödeyememeleri sebebiyle önemli maliyetlere yol açtığını vurgulamaktadırlar.

Kredi kartı pazarının işleyişi ve pazardaki aktörler ise pazardaki kart sistemlerinin yapıları incelenerek gösterilebilir. Pazarda yer alan kuruluşlar genel anlamda 3 taraflı (kapalı) sistemler ve 4 taraflı (açık) sistemler olarak iki gruba ayrılabilir. Mevcut haliyle 4 taraflı sistemlerin dünyada ve ülkemizde daha yüksek pazar paylarına sahip olduğu görülmektedir. Üç taraflı sistemde tek bir kart kuruluşu tüketiciler ve işyerleri arasındaki ödeme işlemlerine aracılık etmekte ve bunun karşılığında kart sahibi tüketici ve işyerlerini fiyatlamaktadır. Bu genelde işyerlerinden işlem başına sabit ve/veya işlem tutarlarının bir oranı şeklinde komisyon ücretleri ve tüketicilerden sabit dönemlik kart ücretleri ve/veya işlem tutarlarının bir oranı şeklinde ödemeler olabilmektedir. Bu sistemdeki işleyiş aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir.

Şekil 1-
Üç taraflı Kart Sistemi

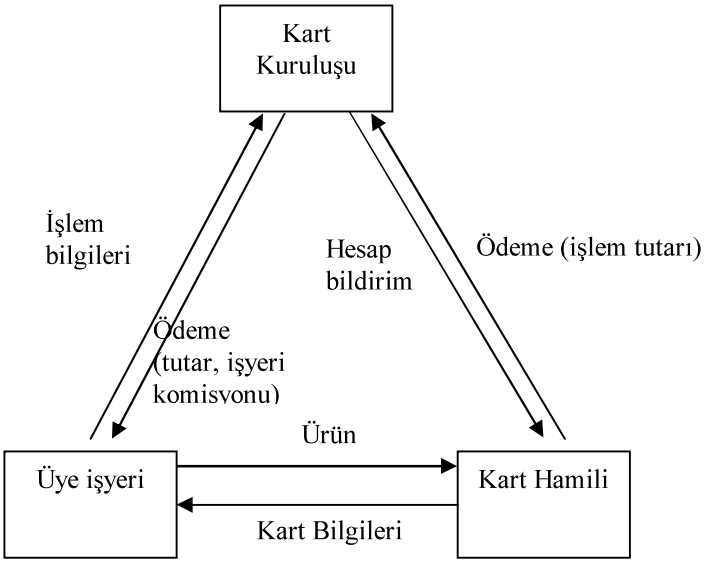

Örnekle anlatmak gerekirse, tüketici 100.-TL.'lik ürünü kredi kartı ile aldığında kart bilgilerini ve onayı işyerine vermekte; işyeri de bu bilgileri kart kuruluşuna aktararak kart kuruluşu tarafından kesilen işyeri komisyon ücreti dışındaki ürün bedelini almaktadır (işyeri komisyonunun %10 olduğunu varsayarsak 100 – 10 = 90.-TL.). Ödeme zamanı geldiğinde de kart hamili kart kuruluşuna ürün bedeli kadar ödeme yapmaktadır (100.-TL.). Kart hamilinin ayrıca kart kuruluşuna dönemlik ve işlem tutarının belli bir oranında ücretleri ödemesi gerekebilir. Üç taraflı sistemlere *American Express* kredi kartları örnek verilebilir. *American Express* kartıyla sadece bu sisteme üye işyerlerinden alışveriş yapılabilmektedir[11]. Üç taraflı sistemlerde takas komisyonu söz konusu değildir.

Aşağıdaki şekilde ise dört taraflı bir kart sisteminin işleyişi gösterilmektedir.

[11] Türkiye'de şu anda Garanti Bankasının çıkarmış olduğu American Express kartları kullanılmaktadır. Garanti bankasının diğer kartları kredi kartı kabul eden tüm işyerlerinde kullanılabilirken, bu kartlar sadece Garanti Bankası ile anlaşmalı işyerlerinde kullanılabilmektedir.

Şekil 2-
Dört taraflı Kart sistemi

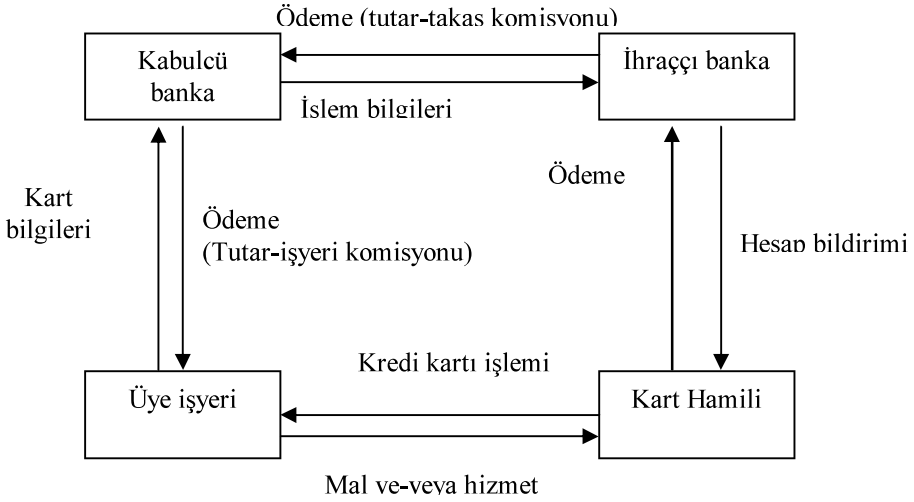

Dört taraflı kart sisteminde kart ihraç eden ve kartı kabul eden bankalar farklı teşebbüsler olabilmektedir. Kredi kartını piyasaya süren kart hamilinin ilişkili olduğu bankaya ihraççı banka denirken, kredi kartını kabul eden işyerinin anlaşmalı olduğu bankaya ise kabulcü banka denilmektedir. Müşteri bir mal veya hizmet (100.-TL. değerinde olduğunu varsayalım) satın alıp kart ile ödemeyi yaptığında ihraççı banka kabülcü bankaya kendi maliyetlerini karşılamak için belirlenen takas komisyonu kadar bir kesinti yaparak ödemeyi yapacaktır (takas komisyonunun %3 olduğunu varsayarsak 100 – 3 = 97.-TL.). Kabülcü banka da kendi ücretini ekleyerek ve işyeri komisyonunu keserek üye işyerine ürünün bedelini ödeyecektir (İşyeri komisyonunun %5 olması durumunda 100-5=95-TL.). Bu durumda kabülcü bankaya maliyetlerini karşılaması için 2.-TL., ihraççı bankaya 3.-TL. kalırken, üye işyerine sattığı üründen 95.-TL. gelir elde etmekte ve kart hamili de vade sonunda ürünün etiket fiyatı olan 100.-TL.'yi ödemektedir.

İşyeri ile kabulcü banka arasında ve kart hamili ile ihraççı banka arasında ilişkilerinin kurallarını belirleyen sözleşme/anlaşmalar imzalanmıştır. Aynı zamanda dört taraflı bir sistemin kurulabilmesi için işyerinin bankası ile kart hamilinin bankasının kendi aralarında işlemin gerçekleşme şartları ve takas komisyonu oranları gibi konuları belirleyen bir anlaşmaya gerek olduğu açıktır. Bankalar arasındaki söz konusu işlemin gerçekleşme şartları ve takas komisyon oranları iki taraflı anlaşmalarla belirlenebileceği gibi, çok sayıda bankanın üye

olduğu bir üst kart kuruluşu tarafından belirlenerek çok taraflı bir sistem oluşturulabilir. Bu durumda genellikle bankalar arasındaki takas işlemleri bu kuruluşlar bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Baxter (1983) dört taraflı sistemlerde, ikili anlaşmalarla takas komisyonunun belirlenmesinin ve bunun yönetiminin zorluğuna değinerek bedavacılık sorununun fırsatçı davranışları teşvik edebileceğini savunmaktadır. Sadece yapılması gereken anlaşma sayıları dahi bu durumun zorluğunu gösterebilir; yalnızca 12 banka bulunması durumunda bile 132 tane ikili anlaşma yapılması gerekecektir. Uygulamada da dünyadaki çok taraflı sistemlerin kredi kartı pazarındaki paylarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu tür çok taraflı sistemlere *Visa* ve *MasterCard* örnek olarak gösterilebilir. Türkiye'de Bankalararası Kart Merkezi (BKM), yurt içi alışverişlerde kullanılan kartlar için söz konusu takas işlemini gerçekleştirmekte ve takas komisyon oranlarını belirlemektedir.

Baxter, 1983'te yayımladığı makalesiyle kredi kartı pazarındaki takas komisyonunun ilk ekonomik analizini yapan kişi olarak kabul edilmektedir. Baxter, çalışmasında işyeri, işyerinin çalıştığı kabulcü banka, müşteri ve müşterinin çalıştığı bankadan oluşan dört taraflı bir sistemi incelemektedir. İşyeri, müşterinin borcunu kendi banka hesabına yansıtmakta, kabulcü banka da müşterinin ihraççı bankasından ödemeyi talep etmekte ve ihraççı banka müşterinin hesabına söz konusu miktarı işlemektedir. Tüm bu hizmetlerin gerçekleşebilmesi için bankaların sabit ve değişken giderleri sözkonusu olmaktadır. Burada maliyet temelli bir arz fonksiyonundan bahsedilebilir. Bu hizmet iki farklı tarafa; kredi kartı ile ödemeyi kabul eden işyeri ile ödemeyi yapan müşteriye fayda sağlamaktadır.

Baxter, bu pazarın ayırıcı özelliğinin iki taraflı olması olduğunu belirtmektedir. Söz konusu hizmet iki tarafa da fayda sağladığına göre marjinal maliyetler iki tarafça karşılanmalıdır. Öte yandan her iki taraf hizmetin kendisi için ifade ettiği değerin üzerinde ödeme yapmamalıdır ki, sistem sürdürülebilir olsun. Ayrıca iki banka tarafından ortaklaşa sunulan bir hizmet söz konusu olduğuna göre her iki banka da bireysel marjinal maliyetlerini karşılayabilecek yeterli geliri elde edebilmelidir. Müşteri ve işyerinin hizmet için biçtiği toplam marjinal değer, iki bankanın toplam marjinal maliyetinin altında ise bu hizmet verilmemelidir.

Baxter, analizini bir işlem bazında verilen bir örnekle daha iyi anlaşılabilir hale getirmektedir: İki bankanın da marjinal işlem maliyetini 2 birim varsayalım. İşyeri açısından işlemin değeri 5 birim, kart hamili müşteri açısından 1 birim olduğunu varsayalım. Bu işlemi gerçekleştirmek toplamda 2 birim sosyal fayda sağlamaktadır: 2 = ((1+5) - (2+2)). Fakat ihraççı banka gelirini sadece kart

hamilinden alırsa bu işlem gerçekleşemez, çünkü bu durumda tüketiciden elde ettiği faydadan daha fazla bir maliyete katlanması istenmektedir (1<2). Bu problemin çözümünde kabulcü banka işyerine 3 birim ödeme yükümlülüğü getirir ve 1 birimi ihraççı bankaya iletirse sorun çözülebilir. Aslında bu takas komisyonunun ödeme yönü arz ve iki taraftaki talebin özelliklerine göre değişebilir.

3. TAKAS KOMİSYONUNA KAMU MÜDAHALESİ KONUSUNDAKİ FARKLI GÖRÜŞLER

Bu noktada takas komisyonuna kamu müdahalesi konusundaki tartışmalara değinmek anlamlı olabilir. Uygulamaya baktığımızda iki taraflı piyasa olarak kredi kartı ihraççılarının gelirlerini kredi kartı hamillerinden alınan ücretler ve takas komisyonu, kabulcü bankanın gelirlerini ise üye işyerinden alınan ücret ve komisyon gelirleri (takas komisyonu çıkarıldıktan sonra kalan miktar) oluşturmaktadır. Değerlendirmede bir bankanın hem kabulcü hem de ihraççı banka olabileceğini dikkate almak gerekmektedir.

Öncelikle çok taraflı takas komisyonu, rakiplerin bir araya gelerek fiyat belirlemesi şeklinde göründüğü için, ilk bakışta bir kartel davranışına benzetilebilir. Rekabet hukuku bağlamında değerlendirilmesi gereken söz konusu husus yanında, takas komisyonunun kamu düzenlemelerine bağlanması çerçevesinde tartışmalara yol açacak farklı özellikleri de bulunmaktadır. Örneğin çok taraflı takas komisyonunu belirleyen kart kuruluşları tarafından üye işyerlerine getirilen ilave ödeme yasağı kuralı[12] (no-surcharce rule)[13] ve tüm kartları kabul kuralı[14] (honor all card rule) yaygın bir uygulama olarak karşımıza

---

[12] İlave ödeme yasağı kuralı; kredi kartı kuruluşlarınca üye işyerlerine getirilen, ilgili kredi kartı ile ödeme yapan kart kullanıcılarından üye işyerlerinin ilave ücret talep edememesi kuralı olarak açıklanabilir. Bu yükümlülük bazen nakit alışverişlerde nakit ödeme yapıldığı için ekstra bir indirim yapılamaması yükümlülüğü şeklinde de kendini gösterebilmektedir.

[13] Türkiye'de 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4822 sayılı Kanun'la değişik 10/A maddesinde yer alan "*mal veya hizmetin kredi kartı ile satın alındığı durumlarda satıcı veya sağlayıcı, tüketiciden komisyon veya benzeri bir isim altında ilave ödemede bulunmasını isteyemez*" şeklindeki hükmü, yasal bir ilave ödeme yasağı kuralı getirmektedir.

[14] Kart kuruluşları tarafından işyerlerine getirilen, kart kuruluşu tarafından çıkarılmış tüm kartları kartın çeşidine göre veya ihraççı bankaya göre ayrım yapmaksızın kabul etme yükümlülüğü olarak tanımlanabilir. Bu konudaki Türkiye uygulamasına ilişkin detaylı bilgi ve Rekabet kurumunun yaklaşımını görmek için Rekabet Kurulu'nun 9.12.2009 tarih ve 09-58 sayılı toplantısında görüşülen "Tüm Kartları Kabul Kuralına

çıkmaktadır. Bu bağlamda işyerlerinin kredi kartı kabullerinden doğan bir ekstra maliyetleri bulunmaktadır (kabulcü bankaya ödenen işyeri komisyonu, kurulum, teknoloji maliyetleri vs.). İşyerlerinin bu maliyetleri doğrudan bu hizmetten fayda gören kredi kartı kullanıcılarına yansıtamamaları[15] durumunda, işyerinin içinde bulunduğu pazardaki arz ve talep koşullarına göre söz konusu maliyetler fiyatlara yansıyacak ve/veya işyeri tarafından üstlenilecektir. Özellikle rekabetin olmadığı, arz esnekliğinin yüksek, talep esnekliğinin düşük olduğu piyasalarda bu maliyetlerin önemli kısmı fiyatlara yansıyacak ve kart kullanan ve kullanmayan tüm tüketiciler üzerinde kalacaktır. Komisyon ücretleri katma değer vergisi gibi değerlendirilebilir, yani yansıma kimin ödediğine bağlı değildir (Rysman, 2007). Söz konusu ücretlerin ileriye doğru yansıması ile ödeyen ve asıl maliyete katlanan farklı kişiler olabilir. İşyerlerine yüklenen komisyon ücretleri işyerinin arz eğrisini yukarıya doğru kaydıracak ve talep eğrisinin şekline göre bu komisyon ücretleri fiyat içinde tüm tüketicilere yansıyacaktır (işyerlerinin kart kullanıcılarına farklı fiyatlama yapmamaları durumunda). Aynen dolaylı vergilerde olduğu gibi bu durumda da kart kullanıcısı ve diğer tüketiciler karttan kaynaklanan bu fiyat artışlarını açıkça görememekte ve bir tür mali anesteziyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Tüketiciler açısından bir bilgi asimetrisinden de bahsedilebilir; kart kullanmanın faydalarını görebilirken, maliyetlerini ise net bir şekilde görebilmeleri mümkün olmamakta ve eksik bilgi ile karar vermek durumunda kalmaktadırlar. Yani, tüketicilerin seçimleri tam bilgi durumunda yapacakları rasyonel seçimleri ile uyuşmayabilecektir.

Normal piyasa şartlarında bir ürünün fiyatı, o ürünün marjinal maliyetini yansıtır ve tüketici alternatif ürünler içinden maliyetleri dikkate alarak seçimini yapar. Diğer unsurların eşit olması durumunda rasyonel bir tüketicinin maliyeti düşük olan ürünü tercih etmesi beklenir. Ödeme sistemleri pazarında ise kredi kartı sisteminde yer alan, fiyatların maliyeti yansıtıcı özelliğini kaybetmiş olması gibi bazı çarpıklıklar, pahalı olan sistemin tercih edilmesi ve kredi kartı hizmetinin sosyal refah açısından optimum seviyenin üstünde üretilmesi[16] sonucuna

---

İlişkin Sektör Araştırması Raporu"na bakılabilir. <http://www.rekabet.gov.tr/dosyalar/images/file/4_Daire/Kart_sektor.pdf>, 30.06.2010.

[15] Söz konusu maliyetin yansıtılamaması ilave ödeme yasağı benzeri yasal veya kart kuruluşu düzenlemelerinden kaynaklanabileceği gibi, bu maliyetin yansıtılmasının masraflı ve uygulanabilir olmamasından da kaynaklanabilecektir. İşyerleri kredi kartı ödemeleri ile diğer ödeme yöntemleri arasında fiyat farklılaştırmasına gitmeyi maliyetler ve pazarlama stratejileri gibi nedenlerle tercih etmeyebilirler.

[16] İki taraflı bir pazarda sosyal refahın optimum olduğu nokta son birim hizmet veya malın üretilmesi ile oluşan, her iki pazar birlikte dikkate alınarak hesaplanan marjinal sosyal maliyet ve marjinal sosyal faydanın birbirine eşit olduğu nokta olarak

götürebilmektedir. Özellikle ödül puan, ödül para veya ödül uçuş mili gibi isimler altında kart kullanıcılarına yapılan geri ödeme ve teşvikler daha pahalı kartların daha çok kullanılabilmesi sonucunu doğurabilmektedir (Heimler, 2010).

Yukarıda bahsedildiği şekilde kart kullanımının etkin olmayan bir şekilde teşvik edilmesi ve artırılması durumunda kredi kartı kullanmayan tüketicilerin veya düşük maliyetli kart kullanan tüketicilerin, kredi kartı kullanımından olumsuz etkilenme riski bulunmaktadır. Verilen hizmetlerden faydalanmamasına rağmen bu sistemden zarar gören üçüncü kişilerin bulunması, özellikle bunların kredi kartı alamayan alt gelir grubuna ait kişiler olduğu düşünüldüğünde, takas komisyonlarına kamu müdahalesinin gerekçelendirilmesinde bir kanıt olarak kullanılmaktadır[17]. Bu çerçevede literatürde yer alan çok taraflı takas komisyonu lehinde ve aleyhinde görüşler; kamu müdahalesi ile kaldırılması veya çeşitli kriterlerle sınırlandırılması gerektiği yanında, kamu müdahalesi ile belirlenen takas komisyonunun, kart kuruluşlarınca belirlenen oranlara göre sosyal açıdan optimuma daha yakın bir sonuca ulaştıracağına yönelik bir gösterge bulunmadığından hareketle, müdahale edilmemesi şeklinde iki uç arasında farklı noktalarda yer almaktadır. Literatürdeki bu tartışmalara öncülük eden çalışmaların bazılarına aşağıda değinilecektir.

Literatür

***Baxter* (1983)** yukarıda yer verilen açıklamaları sonrasında; "*Mahkemeler takas komisyonlarının kolektif olarak kurumsal düzeyde belirlenmesinin hem uygun hem de istenilir olduğunu tanımalıdır*" sonucuna

---

tanımlanabilir. Kredi kartlarının aşırı kullanımı veya sosyal optimumun üzerinde üretilmesi ifadeleri ile sosyal marjinal maliyetlerin sosyal marjinal faydaları aştığı noktalar kasdedilmektedir. Sosyal maliyet, faydaları ve dolayısıyla optimum üretim noktasının hesaplanmasında karşılaşılan zorluklar kredi kartı piyasasında kamu otoritelerinin nerede ve ne derece müdahale etmeleri gerektiği konusunda net olabilmelerini engellemektedir.

[17] Aslında üçüncü kişiler için geçerli olan negatif dışsallıkların işyeri komisyonlarından kaynaklandığı görülmektedir. Söz konusu olumsuzluk işyeri komisyonunun mevcut olduğu üç taraflı kart sistemleri için de geçerlidir. Ancak uygulamada işyeri komisyonlarına nadiren müdahale edildiği, dolayısıyla üç taraflı sitemlerin pek kamu düzenlemesine tabi tutulmadığı, işyeri komisyonunun temelini oluşturması ve rakipler arasında belirlenmesi gerekçeleriyle rekabet hukuku çerçevesinde takas komisyonlarına müdahalenin daha yaygın olduğu görülmektedir.

Prager ve diğerleri (2009) bazı durumlarda üç taraflı sistemlerin de dikkate alınması halinde işyeri komisyonlarının kamu düzenlemesine tabi tutulmasının daha uygun bir tercih olacağını, ancak takas komisyonları için geçerli olan optimum ücret seviyesinin tespiti sorununun işyeri komisyonları içinde geçerli olacağını belirtmektedir.

ulaşmaktadır. Bu kolektif sürecin rekabet hukuku açısından yatay fiyat belirleme şeklinde göründüğünü, ancak o şekilde işleme tabi tutulmaması gerektiğini söylemektedir. Bu savına gerekçe olarak takas komisyonunun bireysel düzeyde (iki taraflı) belirlenmesinin kaotik sonuçlar doğuracağını (daha yüksek ücretler ve kart sisteminde istikrarsızlık gibi) göstermektedir. İletişim ve taşıma maliyetlerindeki düşüş ve mahsuplaşmadaki ölçek ekonomilerinin büyümesi ile birlikte takas komisyonunda düşüşler yaşanacağını belirterek, çek komisyonlarında yaşanan gelişmeleri örnek olarak göstermektedir[18].

***Carlton ve Frankel* (1995a)** Baxter'in takas komisyonunun belirlenmesi konusundaki görüşlerine itirazda bulunmaktadırlar. Ayrıca ABD'deki *NaBanko* davası[19] kapsamında rekabet hukukunun ödeme kartlarını düzenleme alanında uygulamasını analiz etmişlerdir. *Nabanko* davasında mahkeme *Visa*'nın takas komisyonu belirlenmesinin zorunlu olduğunu ve rekabetçi faydalarının antirekabetçi etkilerini dengeleyebilecek nitelikte olduğunu ortaya koyduğu sonucuna ulaşmıştır.

Carlton ve Frankel, Baxter'ın konuyu derinlemesine analizde yetersiz kaldığını öne sürmüşlerdir. Tam rekabetçi bir piyasada, takas komisyonunun nihai fiyatlar üzerinde hiçbir etkisinin olmayacağını veya takas komisyonu olmadan da ihraççı bankanın maliyetlerinin telafi edilebileceğini ifade etmektedirler. Mesela yukarıdaki örnekte işyeri, kart sahibi tüketiciye 1 birim indirim yaparak dengeyi sağlayabilecektir. Ancak eksik rekabet ortamında takas komisyonunun zararlı olabileceğini iddia etmektedirler. Bu durumda ihraççı bankanın maliyetlerinin üstünde takas komisyonu almak yoluyla gelir elde etmesini engelleyecek bir rekabetçi ortam olmayacaktır. Dolayısıyla kart kullanım fiyatlarını yüksek tutarak bu sektörde çıktıyı sınırlayabilirler, ya da aşırı promosyonlara para harcayarak, kart kullanımlarını daha etkin bir ödeme mekanizması aleyhine artırabilirler.

İhraççı bankalar arasında rekabet yoğun olsa dahi, kart kuruluşları tarafından işyerleri etkin bir ilave ödeme uygulamasından men edilebilir veya işyerleri kendileri iki farklı fiyat uygulamanın zorluğundan dolayı ilave ödeme getiremeyebilirler. Bu durumda nasıl alındığı önemli olmaksızın ürünlerin fiyatları, kart ile veya diğer ödeme araçları ile satın alan tüm tüketiciler için artacaktır. Bu durum kredi kartı dışı ödeme araçlarına uygulanan bir vergi gibi

---

[18] Aşağıda da yer verileceği üzere bazı yazarlar da takas komisyonlarında söz konusu maliyet düşüşlerini yansıtacak bir indirimin gerçekleşmediği kanaatindedir.

[19] *National Bankcard Corp (NaBanco) v Visa USA*, 779 F.2d 592 (11th Cir. 1986), Bu davada NaBanco Visa tarafından belirlenen çok taraflı takas komisyonunun yasa dışı olduğunu ve kaldırılması gerektiğini iddia etmiştir.

etkide bulunur, diğer ödeme araçları kullanmayı cezalandırır ve ödeme araçları arasındaki dengeyi bozucu bir rol oynar. Yazarlar açıkça belirtmeseler de takas komisyonunun sıfır olması gerektiğini ima etmektedirler (Schmalansee, 2003).

***Evans ve Schmalansee* (1995)**, Carlton ve Frankel'in (1995) yazılarında değindiği konuları tartışmışlardır. Nakit alışverişlere yapılan indirimin kredi kartı kullanımına getirilecek ek ödeme ile aynı işi göreceğini ve bu durumun kart kuruluşunun (Visa ve MasterCard) kuralını ihlal etmediğini vurgulamışlardır. İşyerleri tarafından bu tür indirimlerin de sınırlı uygulanıyor olmasını; farklı fiyat uygulama maliyetleri, muhasebe maliyetleri ve müşteri gözündeki işyeri değerinin azalması gibi olumsuz özelliklerin, fiyat indirimi uygulamasının potansiyel faydalarına ağır basmasından kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Yazarlar, bu şartlar altında takas komisyonu büyüklüğünün kart ödeme sistemi işletim maliyetlerine katlananlar üzerinde ve genel olarak sistemin toplam çıktısı üzerinde etkisinin olduğunu kabul etmişler, ancak sıfır takas komisyonunun, kart birliklerince belirlenen takas komisyonundan daha etkin olduğuna veya sosyal optimuma daha yakın olduğuna inanmak için herhangi bir neden olmadığını iddia etmişlerdir.

Ayrıca kart ve nakit kullanıcıları arasındaki, (nakit indiriminin olmaması nedeniyle) söz konusu olan çapraz sübvansiyon konusuna değinmişlerdir. Bu durumun ödeme mekanizmaları arasındaki tercihlerde güdüleri bozduğunu kabul ederlerken, etkinlik ve tüketici refahı üzerine etkisinin net olmadığı görüşünü dile getirmektedirler. Diğer yandan perakende piyasalarının bu tür küçük etkili birçok bozucu etkenlerle dolu olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca nakit indirimi yapılmamasının ekonomik etkilerinin takas komisyonuna değil işyeri komisyonuna bağlı olduğunu ve üç taraflı kart sistemlerinde takas komisyonu olmamasına rağmen dört taraflı kart sistemlerine kıyasla daha yüksek işyeri komisyonu uygulandığını söylemişlerdir. Takas komisyonunun kaldırılması veya indirilmesi yönündeki zorlamaların kartlı ödeme sistemleri arasındaki rekabeti ve farklı ödeme sistemleri arasındaki tercihleri bozabileceğini belirtmişlerdir.

Carlton ve Frankel (1995b) yine aynı yıl verdikleri bir cevapta, takas komisyonunu iki taraflı belirlemenin kötü bir fikir olduğunu kabul ettiklerini ve fazla müdahaleci olunmasından yana olmadıklarını ifade etmektedirler. Müdahale öncesinde anti rekabetçi etkilerin belirlenebilmesi için detaylı bir çalışma yapılması gerektiğini vurgulayarak ve Evans ve Schmalansee'yi detaylı bir çalışma yapmaksızın takas komisyonunun antirekabetçi olmadığı sonucuna varmalarından ötürü eleştirmişlerdir.

Alan ***Frankel* 1998**'de takas komisyonun refah üzerindeki etkilerini görmek için bankacılık tarihine bakmış ve Baxter'dan (1983) farklı sonuçlara

ulaşmıştır. İşyerlerinin kartlı ödemeye farklı fiyat uygulamasının yasal ve sözleşmelerden kaynaklanan (kart kuruluşlarıyla) sınırlamalar ve farklı fiyat uygulamanın maliyetleri nedeniyle mümkün olmadığını vurgulamıştır. Fiyat farklılaştırması aleyhine olan bu güçlü eğilimin kart kuruluşlarına takas komisyonunu belirlemede pazar gücü sağladığını belirtmiştir. Kart kullanıcılarının nakit kullananlar ile aynı fiyatı ödemeleri nedeniyle takas komisyonunun büyüklüğüne duyarlı olmadıklarını söylemiştir. İşyerleri bu konuda hassas olsalar da kart kabulü müşteri sayısını ve karı artırdığı için bankalara daha fazla ödemeye razı olabilmektedirler. İşyerlerinin kart kabulünde dikkate aldıkları iki farklı unsur mevcuttur: i) işlem başı maliyet ve faydalar nedeniyle oluşan belirleyiciler yanında; ii) diğer işyerleri ile rekabet kaygısıyla (satışların artırılması veya müşteri kaybetmemek için) oluşan belirleyiciler. Bankalar, indirim ve promosyon aracılığıyla müşteri çekmek için yaptıkları rekabet sayesinde fazla karlarını topluma geri verebilmektedirler. Ancak işyerleri arasında tam rekabet olsa dahi kart ile ödeme yapanlar katlandıkları maliyetten daha fazla hizmet almakta ve nakit ödeyenler ise aldıkları hizmetin maliyetinden daha çok ödeme yapmakta ve bu durum aşırı kredi kart kullanımına ve daha az nakit ve diğer ödeme aracı kullanımına yol açmaktadır. Bu çarpıklıktan kaçınmak için Frankel sıfır takas komisyonunu önermiştir.

Chang And Evans (2000); takas komisyonunun bireysel düzeyde iki taraflı olarak belirlenmesi önerilerini eleştirmektedirler. Dört taraflı sistemin nasıl çalıştığını göstererek, kart kuruluşu sitemlerinin üyelerinin şebeke etkileri ve ölçek ekonomilerini dikkate alarak, işyeri ve kart sahibi tarafların dengelenmesi alanında başarılı olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. İki taraflı pazarlarda yeni bir sistem iki müşteri grubu için de değersiz olacaktır. Kart sahibi müşteriler olmadan işyerleri için, kart kabul eden işyeri olmadan da kart sahipleri için böyle bir kart kuruluşu sistemi anlamsızdır. Bu nedenle yeni giren bir firma var olan şebeke etkileri nedeniyle yumurta-tavuk problemi ile karşılaşacaktır. Sistem kurulduğunda pazarın iki yanı arasındaki koordinasyon ancak ince ayarlanmış bir takas komisyonu ve fiyatlama sistemi ile sağlanabilir ve böylece firmanın toplam değeri azamileştirilebilir. Yazarlar bu tür piyasalarda; iki taraflı anlaşmalar ile takas komisyonu belirlenmesi yükümlülüğünün getirilmesi, ihracçı bankaların tüm maliyetleri kart hamillerine yüklemek zorunda bırakılması, maliyet bazlı fiyatlama düzenlemeleri gibi kamu düzenlemelerinin aşırı işlem maliyetleri, dışsal maliyet ve faydaları içselleştirememe ile pazardaki aktörlerin güdülerini çarpıtma gibi önemli sakıncalara sahip olduğu görüşündedirler. Ayrıca dört taraflı sistemlerin takas komisyonu oranlarının *Amerikan Express* gibi üç taraflı sistemlerin uyguladığı işyeri komisyonlarından çok düşük olmasının, dört taraflı sistemlerin kolektif takas komisyonu belirleme ile pazar gücü oluşturduğu iddialarını geçersiz

kıldığını belirtmektedirler. Diğer taraftan dört taraflı sistemlerin takas komisyonu belirlemesine yönelik olarak yapılacak kamu müdahalesinin, bu sistemleri üç taraflı sistemler karşısında dezavantajlı duruma sokacağı görüşünü de vurgulamaktadırlar.

***Balto* (2000);** takas komisyonlarının kart kuruluşlarınca şeffaf olmayan maliyet kalemlerine dayanılarak belirlendiğini iddia etmekte ve takas komisyonunu bankacılık sektörünün milyar dolarlık sırrı olarak nitelemektedir. Diğer yandan *NaBanco* davasında takas komisyonunun birlikte belirlenmesine izin verilmesinin gerekçelerinin, 2000 yılı itibariyle geçerliliğini sorgulamaktadır. *NaBanco*'da mahkeme, *Nabanco*'nun *Visa*'nın takas komisyonu belirlemesinin yasa dışı fiyat belirleme olduğu iddiasını çeşitli nedenlerle reddetmişti:

1. Maliyetlerin karşılanması için takas komisyonunun gerekli olduğu, aksi halde maliyetlerin karşılanamayacağı,
2. Maliyet analizlerinin takas komisyonunun maliyet temelli olduğunu gösterdiği,
3. Daha az sınırlayıcı bir takas komisyonu belirleme metodunun uygulanabilir olmadığı,
4. Takas komisyonu belirlenmesinin rekabet üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu ve ödeme yöntemleri arasındaki rekabetin takas komisyonu belirleyenlerin pazar gücünü sınırladığı,
5. Takas komisyonunun etkisiz bir transfer ödemesi olduğu[20].

Balto, bu gerekçelerin tümüne eleştiri getirerek, geçerliliklerini yitirdiklerini savunmaktadır:

1. Takas maliyetleri 1980'den itibaren hızla düşmüştür, teknolojik gelişme ile birlikte ihraççı bankanın maliyetleri doğrudan kart hamillerine yüklemesi (dolaylı olarak işyerleri üzerinden yüklemesi yerine) mümkün ve daha uygundur.
2. Kamu yetkililerin maliyet bazlı fiyatlamayı etkin bir şekilde denetleyebildikleri şüphelidir. Nitekim maliyetler düştüğünde de takas komisyonu yükselmektedir.

[20] Çoğunlukla ihraççı ve kabulcü bankalar aynı grup içinde olduğundan takas komisyonu çoğunlukla iç transfer ödemelerinden oluşuyor. Bankalar hem kabulcü hem ihraççı olduklarından takas komisyonunun bir kazanç aracı değil, transfer ödemesi olduğu belirtiliyor.

3. 1980'e göre pazarın ihraççı ve kabulcü tarafları daha yoğundur ve ikili anlaşmalar daha uygulanabilir hale gelmiştir. Ayrıca takas komisyonu olmayan bir sistem de mümkündür, ihraççı banka maliyetini doğrudan kart hamilinden karşılayabilir.
4. 1980'lere göre dört taraflı sistemler daha fazla pazar gücüne sahiptirler[21] ve dolayısıyla yeni bir kart kuruluşunun ve sistemin pazara girişi daha zordur.
5. Takas komisyonu etkisiz bir transfer ödemesi değildir. Bankalar işlemlerin işyeri kısmından önemli oranda çekilmiştir ve bu nedenle kart kuruluşları ihraççı bankalar lehine davranabilir.

Balto ihraççı bankaların ücretlendirmelerini doğrudan tüketicilere yapmaları gerektiğini, takas komisyonuna sadece bir sistemin kuruluş aşamasında karşılaşılan tavuk-yumurta probleminin çözümü adına, sınırlı bir süre için izin verilebileceğini savunmaktadır. Ayrıca sistemde iyi tanımlanmış sınırlı maliyet kategorileri belirlenerek maliyetlere göre ücretlendirme yapılması gerektiğini söylemektedir. İşyerlerine getirilen tüm kartları kabul kuralı ve ilave ödeme yasağı gibi kuralların, pazardaki teşvik sistemini bozarak alternatif ödeme sistemleri arasındaki rekabeti de bozmaları nedeniyle kaldırılması gerektiğini söylemektedir.

Ahlborn, Chang ve Evans (2001), Balto'nun çok dışarıdan baktığını ve takas komisyonunun iki taraflı bir piyasada dışsallıkları içselleştirmeyi sağlayan bir mekanizma olarak hayati rol oynadığını göremediğini söylemektedirler. İktisadi açıdan farklı talep esnekliğine sahip farklı kullanıcıların olması durumunda daha düşük talep esnekliğine sahip olan kullanıcıya daha fazla ücret yüklemenin rasyonel gerekçeleri olduğunu belirtmişlerdir. Fiyat belirlerken maliyet büyüklüğü ve maliyetlerin iki taraf arasındaki dağılımı yanında şebeke etkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Takas komisyonu sistemin toplam maliyetlerinin ve gelirlerinin iki taraf arasında dağıtılmasında kullanılan bir araçtır. Bu pazarda işyeri ile banka arasındaki ilişki standart dikey ilişki ile karıştırılmamalı, işyerinin de hizmet kullanıcısı müşteri olduğu unutulmamalıdır.

Ahlborn, Chang ve Evans, takas komisyonunun iki taraflı olarak belirlenebileceği görüşüne de itiraz etmişlerdir. Pazar yoğunlaşmış olsa da, hala çok sayıda taraf olduğunu ve ortak takas komisyonu belirlemenin bazı bedavacılık sorunlarını engelleyeceğini ifade etmişlerdir. Sıfır takas komisyonu düzenlemesinin kart kuruluşlarının, pazarın iki tarafını dengeleme aracını

[21] İşyerleri kartla ödeme imkânı vererek elde ettikleri stratejik avantajı kaybetmek istemiyorlar ve bu nedenle kart kuruluşları takas komisyonu ve işyeri komisyonu oranlarını önemli oranda artırsalar dahi müşteri kaybetmeyebilirler.

ellerinden alma anlamına geleceği ve üç taraflı sistemlere imtiyaz tanınmış olacağı görüşündedirler. Öte yandan aşırı hizmet sağlanmasının, kartel olmadığının bir göstergesi olduğunu ve bir tarafta elde edilen gelirlerin rekabet nedeniyle diğer tarafta harcanmasını gerektireceğini, böylece sosyal refaha zarar vermeyeceğini ifade etmektedirler. Sıfır takas komisyonu belirlemenin şebeke ve ölçek ekonomilerine zarar vererek etkinliğe zarar vereceğini belirtmişlerdir.

Schmalensee (2002), eksik rekabet ortamında yer alan bir banka modeli oluşturmaktadır. Bu modele göre, kart kuruluşları kart ihracı ağırlıklı kar toplamını azamileştirmek için takas komisyonu belirlemekte ve işyerlerine hizmet eden kabulcü bankaların da biraz pazar gücü olduğu varsayılmaktadır. Takas komisyonu belirledikten sonra bankalar tüketici ve işyeri ücretlerini bireysel karlarını azamileştirecek şekilde belirlerler. İki grup bankanın da azalan eğimli talep eğrileri ile kaşı karşıya olduğu varsayılmaktadır.

Schamalensee modelinde toplam sistem büyüklüğü, kart kabul eden işyeri sayısı ile kart taşıyan ve kullanmak isteyen tüketici sayısına bağlıdır. Eğer işyeri komisyonları çok yüksekse daha az sayıda işyeri kart kabul edecek, dolayısıyla çok fazla kart taşıyan tüketici olsa da tüketiciler ve kart ihraççı bankalar için sistemin değeri azalacaktır. Benzer şekilde kart kullanan tüketiciye yüklenen ücretler yüksek olursa, çok sayıda kart kabul eden işyeri olsa da, işyerleri ve kabulcü bankalar gözünde sistemin değeri düşecektir. Takas komisyonu iki taraflı piyasada, maliyetlerin bir taraftan diğer tarafa aktarılmasını sağlayarak kart sistemlerine üyelerin karlarını artırabilmesine imkân verecektir. Schamalensee, analizinde genel olarak Baxter'i destekleyen sonuçlara ulaşmaktadır. Kartel davranışı çıktıyı sınırlayarak tüketiciye zarar verirken, bu modelde genel olarak ortak takas komisyonu belirlemenin kart sisteminin değerini artırmak yoluyla çıktıyı ve sosyal refahı artırdığı sonucuna ulaşmaktadır. Schamalensee bu durumun her zaman geçerli olmayabileceğini, kart sisteminin bireysel değerini azamileştiren takas komisyonu düzeyinin sosyal optimumu sağlayan düzeyinden farklılaşabileceğini belirtmekle birlikte, kamu müdahalesi ile maliyet temelli belirlenen takas komisyon oranlarının sosyal refahı artırmayı garanti etmeyeceğini vurgulamaktadır.

Rochet ve Tırole (2002), çalışmalarında dört taraflı ödeme sisteminde tüm aktörlerin davranışlarının açıkça yer aldığı ilk modellemeyi yapmışlardır. Bu yapısal yaklaşım basitleştirici varsayımlar içerse de bir taraftan tarafların davranışlarının belirleyicilerini incelerken diğer yandan pazar dengesi ile sosyal refah arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir (Schamalensee 2003).

Modelde, kabulcü bankaların tam rekabetçi bir pazarda olduğu, ihraççı bankaların ise pazar gücüne sahip olduğu varsayılmaktadır. Tüketiciler belirli

sayıda alış gerçekleştirmekte ve kart taşıyıp taşımamayı, nereden alışveriş yapacağını ve işyeri kart kabul ediyorsa kartla veya başka şekilde ödeme yapıp yapmamayı seçmektedirler. İhraççı tarafından kart hamillerine yüklenen ücret takas komisyonunun getirilmesi ile düşmektedir. Böylece kart kullanan tüketiciler lehine sistemdeki aşırı karlar azalmaktadır[22]. Tüketiciler kredi kartı maliyetleri ile kullanım faydasına duyarlıdırlar. Örnek verecek olursak kullanım faydası değişmezken kart hamili ücretleri yükseldiğinde kart taşıyan sayısı azalacaktır. Ayrıca tüm işyerlerinin aynı olduğu, farklılaşmadığı varsayılmaktadır.

Modelde, ilk aşamada takas komisyonu belirlenir (karı azamileştirme amacı olan kart kuruluşları tarafından veya sosyal refahı azamileştirmeye çalışan düzenleyici tarafından). İkinci aşamada ihraççı banka kart ücretini belirler ve tüketici kart alıp almamaya karar verir. Aynı zamanda işyeri şartları banka tarafından belirlenen koşullarda kart kabul edip etmemeye karar verir ve kendi ürününün fiyatını belirler. Üçüncü aşamada ise tüketici, işyerleri fiyatlarını, kart kabul edip etmediklerini gözlemleyerek, işyerini ve kartla veya diğer araçlarla ödemeyi seçer.

Modele göre işyerlerinin o noktaya kadar kart kabul etmek isteyecekleri bir üst eşik[23] belirlenir ve bu eşiğe ulaşana kadar takas komisyonu oranındaki artışların ödeme kartı kullanımını artıracağı belirtilir. Kart kuruluşu tarafından belirlenen takas komisyonu oranının sosyal olarak optimum noktada olabileceği gibi, ödeme kartı hizmetlerin aşırı sunumuna yol açacak bir noktada da olabileceği varsayılır. Kart kabul eden işyerinin diğer işyerlerine karşı rekabetçi avantajlar elde edebilmek için, kart kabul etme maliyetinin (işyeri komisyonu) kart kabul etmesinin kendisine sağladığı teknolojik ve ödeme garantisi faydalarını aşmasına rağmen kart kabul etmeyi seçebileceğini ve ödeme kartı sisteminin işyerinin bu hırsını sömürebileceği düşünülür. Yazarlar, söz konusu takas komisyonu çok aşırı olmadıkça, işyerinin sömürülmesinin, işyerinin kart kullanıcısının faydasını içselleştirmesini sağlamak ve pazar gücüne sahip kart ihraççısının optimumun altında hizmet sağlamasına engel olmak gibi iki faydasının olduğunu söylemektedirler. Yazarlar ayrıca ilave ödeme yasağı kaldırılsa ve işyerleri açısından fiyat farklılaştırması maliyetsiz olsa, takas komisyonu oranının ödeme kartı hizmetlerinin seviyesini etkilemeyeceği, ancak bu durumda sosyal refaha etkisinin olumlu olacağının garantisi olmadığını

[22] Schamalensee (2003) ihraççı bankanın tekel durumunda olması durumunda dahi bu varsayımın bankacılık alanındaki birçok rekabet modeli ile tutarlı olduğunu belirtiyor. Ancak burada sadece kart kullanan tüketicilere yönelik bir aktarım olduğuna dikkat edilmeli.

[23] Bu eşik noktasında işyerlerinin kart kabul etmelerinin net maliyeti ortalama kart hamilinin faydasına eşit oluyor.

belirtmektedirler. Ayrıca iki kart sistemi arasındaki rekabetin takas komisyonlarını azaltmayabileceği, azaltması halinde bu durumun sosyal refahı da azaltma ihtimalinin bulunduğunu göstermektedirler.

Schamalensee (2003) Rochet ve Tirole'ün çalışmalarında kamu müdahalesi ile takas komisyonları belirlenmesinin sosyal refahı artıracağı veya optimuma ulaştıracağının garantisi olmadığını gösterdiklerini belirttikten sonra gerçek hayattaki sistemin söz konusu modelden çok daha karmaşık ve ölçülmesi zor olduğunu ifade ederek herhangi bir kamu müdahalesi ile sosyal optimumu yakalamanın ancak şans eseri olabileceğini söylemektedir.

Wright (2004), Rochet ve Tirole (2002) tarafından getirilen modelin çerçevesini genişletmiştir. İşyerlerinin aynı olduğu varsayımını bırakıp, endüstriler arasında farklılıklar olduğunu varsaymış ve eksik rekabeti kabulcü bankalar için uygulamıştır. Kart sistemleri tarafından kar azamileştirmesi ile belirlenen takas komisyonunun, sosyal optimumu sağlayan takas komisyonu oranı ile örtüşebileceğini göstermiştir. Takas komisyonu belirleme ile sıradan kartel fiyatı belirlemenin farklı olduğuna işaret etmiştir. Karı azamileştiren takas komisyonu ile sosyal refahı azamileştiren takas komisyonunun farklı olması durumunda bu farka neden olan faktörlerin kamu düzenleyicileri tarafından ölçülmesinin ve başarılı bir düzenleme gerçekleştirmelerinin zor olduğuna dikkat çekmiştir.

***Levitin* (2008a)** uygulamada yasa ve sözleşmelerden kaynaklanan tüm kartları kabul kuralı, ilave ödeme veya indirim yasağı kuralları türü işyerlerine getirilen kısıtlamaların kredi kartı sektöründe fiyat rekabetini kısıtlamak ve daha yüksek takas komisyonu uygulayabilmek için kullanıldığını savunmaktadır. Bu kısıtlamalar yoluyla ödeme sistemlerinin açık maliyetinin tüketiciler tarafından görülebilmesi engellenmekte ve kart ücretleri ile satın alınan hizmet bağlanmış olmaktadır. Ayrıca bu işyeri kısıtlamalarının ödeme sistemleri pazarında diğer ödeme yöntemleri aleyhine dengeleri bozduğunu belirtmektedir. Farklı ödeme sistemlerinin maliyetleri fiyatlar üzerine yansıtılamadığı gibi farklı maliyete sahip (işyeri komisyonu daha yüksek olan kartlar, daha fazla ödül puan kazandıran kartlar gibi.) olan kartlarla nispeten düşük maliyetli kartlar arasındaki maliyet farkları da tüketiciler tarafından görülememektedir. Tüketiciden seçtiği ödeme sisteminin maliyetine katlanması istenilemez. Bu durum piyasadaki aktörlerin kararlarını vermekte kullandıkları sinyalleri bozarak pazarda çarpıklığa yol açmaktadır. Levitin kredi kartı kuruluşlarının işyerlerine getirdikleri kısıtlamaların net etkisini 3 ana başlıkta saymaktadır: i) İşyerlerini ödeme sistemlerinin maliyetlerine bakmaksızın, hepsine aynı fiyatı uygulamaya zorluyor. ii) İşyerlerinin tüketicileri daha az maliyetli ödeme seçeneklerine yönlendirmelerini

engelliyor ve iii) Kredi kartı işlem sayılarını artırarak takas komisyonu yoluyla ihraççıların gelirlerini artırıyor.

Levitin diğer çalışmasında ise (2008b) kredi kartı pazarında kamu düzenlemesi için gerekli olan tüm gerekçelerin mevcut olduğunu belirtmektedir. Bu gerekçeler rekabet eksikliği, kamu malları, dışsallıklar ve gelir dağılımı, bilgi asimetrisi ve eksiklikleri, makro ekonomik etkiler ve erdemli mallar olarak sıralanır. Özellikle kredi kartı fiyatlamasının şeffaf olmaması ve maliyetlerinin net bir şekilde görülememesi nedeniyle tüketicilerin etkin olmayan ve sorumsuz bir şekilde kredi kartı kullandıkları belirtilmektedir.

4. TAKAS KOMİSYONU ALANINDA DÜNYADAKİ KAMU DÜZENLEMELERİ

Ülke uygulamalarına bakıldığında çok taraflı takas komisyonu oranlarının birçok ülkede mahkeme kararlarına konu olduğu veya kamu otoritelerince düzenlemeye tabi tutulduğu görülmektedir.

ABD'de takas komisyonunun mahkeme kararlarına konu olduğu, bu konuda işyerleri ve işyerlerinin üst birliklerince son yıllarda 50'nin üstünde dava açıldığı görülmektedir. Ancak şu ana kadar ABD'de ortak takas komisyonu belirlenmesinin kamu düzenlemesine tabi tutulması tartışma konusu olmaktan ileriye gidememiştir (Prager ve diğerleri, 2009). Ancak bu yöndeki baskıların her geçen gün arttığı görülmektedir. Örneğin *American Antitrust Institute* (AAI) Başkanı Foer (2010) tarafından yapılan açıklama bu durumu açıkça ortaya koymaktadır[24]. Temel olarak takas komisyonunun işyerleri ile bankalar arasında

[24] Foer (2010) Mastercard ve Visa ödeme sistemlerinin ödeme piyasalarını bozduğunu söyleyerek sistemin dengesinin ve tüketici ile işyerlerinin korunmasını sağlamak için önemli değişimlere ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Foer takas komisyonları üzerine maliyet bazlı bir tavan getirilmesi gerektiğini ve Kongre'nin merkez bankasını veya başka bir kamu otoritesini bu konuda yetkilendirmesi gerektiğini savunmakta. MasterCard ve Visa'nın çok büyük pazar gücüne sahip oldukları, işyerlerinin yüksek takas komisyonları ödemesinin tüketicilere yüksek fiyat olarak yansıdığını belirtiyorlar. İki taraflı pazar olmasının da rakiplerin ortak fiyat belirlemesine mazeret olamayacağını belirterek, çok sayıda iki taraflı pazarın rekabet hukuku anlamında böyle bir muafiyetinin olamadığını vurguluyorlar (emlak acentelerinin kendi aralarında anlaşması veya gazete birleşmeleri (sonrasında reklam verenlere yönelik fiyatların artacağı nedeniyle yasaklanabiliyor). Takas komisyonun iki taraflı pazarlarda talebi dengelemek için bir araç olmadığı, tersine işyeri ve işyeri müşterilerinin olabildiğince sömürülmesinin bir aracı olduğu ifade ediliyor. Sistemden faydalanmayan veya çok az faydalanan insanlardan, kart ihraççılarına ve kartı fazla kullanan zengin kart hamillerine kaynak aktarımı olması nedeniyle sistemin adil bir şekilde işlemediğini

yapılacak anlaşmalarla belirlenmesini öngören, *"Credit card fair fee act of 2008"* isimli yasa tasarısı şu an ABD gündeminde yoğun tartışmalara neden olmaktadır. Bu tasarının yasalaşması halinde takas komisyonlarının ABD'de de kamu düzenlemesine tabi olması söz konusu olacaktır. Bu bağlamda yoğun bir şekilde takas komisyonu taraftarları ve karşıtlarının tartışmalarını ve propagandalarını görmek mümkün olmaktadır[25].

Diğer bazı ülkelerde de bu alanda kamu düzenlemelerinin olduğu görülmektedir. Yaklaşık 20 ülkede takas komisyonu veya işyeri komisyonu oranları sınırlanmış veya bu yönde çalışmalar başlamıştır. Bu düzenlemelerin çoğunluğu takas komisyonu oranlarını maliyet bazlı bir benchmark belirleyerek sınırlarken, benchmark belirlerken kullanılan maliyet kalemleri ülke bazında değişiklik gösterebilmektedir. Uygulamada takas komisyonunun yasa dışı bulunduğu ve sıfır olarak belirlendiği bazı ülkelere de rastlanmaktadır[26].

AB'de ise daha çok Komisyon kararlarında muafiyet incelemesi yolu ile düzenlemelere gidildiği görülmektedir. 2002 yılında *Visa*'nın çok taraflı takas

---

savunuyor. Diğer yandan takas komisyonunun gerekçelerinin bu gün kalmadığı ancak açıkça belirlenmiş maliyetleri karşılayacak bir seviyedeki takas komisyonunun üst limitinin kamu düzenlemeleri ile belirlenmesinin makul olabileceğini belirtiyor. Diğer yandan "on us" olarak nitelenen ihraççı ve kabulcü bankanın aynı olduğu işlemlerde ve banka kartı ile yapılan alış verişlerde hiçbir komisyon alınmaması gerektiğini savunuyor.

[25] Kartlı ödeme kabul eden işyerlerinin aşağıdaki internet sitesinde ortak bir platform oluşturarak tüketicileri takas komisyonlarının bu haliyle tüketicilere ve topluma zarar verdiği ve düzenlemeye tabi tutulması gerektiği yönünde ikna etmeye çalıştığı görülmekte;
<http://www.unfaircreditcardfees.com/site/page/about>,30.06.2010.
Diğer yandan ödeme kartları alanında faaliyet gösteren finansal kuruluşların da benzer platformlar oluşturarak kamuoyunu takas komisyonunun topluma faydalı olduğu ve yapılması planlanan kamu düzenlemelerinin tüketicilere zarar vereceği yönünde ikna etmeye çalıştıkları görülüyor:
<http://www.electronicpaymentscoalition.org/>, 30.06.2010,
<http://merchantsshouldpaytheirshare.org>, 30.06.2010,
<http://www.thecardalliance.org/>, 30.06.2010.
Benzer şekilde, Kanada'daki düzenlemelere yönelik olan hazırlanmış internet sitelerine de rastlamakta mümkündür:
<http://stopstickingittous.com/>, 30.06.2010,
<http://www.interchangetruth.com/>, 30.06.2010.

[26] Takas komisyonuna kamu müdahalesinin söz konusu olduğu ülkelerin ve kısaca müdahale biçiminin gösterildiği özet tablo için bakınız: (Bradford ve Hayashi, 2008).

komisyonu belirlemesine 2007 yılına kadar muafiyet tanınmıştır[27]. *Visa* muafiyet almadan önce Komisyona önemli reformlar önermiştir; takas komisyonunun ağırlıklı ortalamasını 2007 yılsonuna kadar kademeli olarak %0,7'ye düşürecek, ayrıca ücretlerin şeffaflığını sağlayacak ve bankaların işyerlerine takas komisyonu ile ilgili bilgi açıklamalarına izin verecekti.

Komisyon 2007 yılında *MasterCard* hakkında verdiği kararda ise, *MasterCard*'ın banka kartı ve kredi kartlarına uyguladığı çok taraflı takas komisyonu uygulamasının AT Antlaşmasının 81. maddesini ihlal ettiği ve *MasterCard*'ın söz konusu uygulama ile kazanılan etkinliklerin getirilen sınırlamaları telafi ettiğini ispatlayamadığını belirtmektedir[28]. 2002 *Visa* kararında ise Komisyon çok taraflı takas komisyonunun rekabet üzerine getirdiği sınırlamaları telafi edecek etkinlikler yaratabileceğini kabul etmiş; ancak 2007'de *MasterCard*'ın böyle bir etkinlik olduğunu ispatlayamadığı sonucuna ulaşmıştır. Komisyon üyesi Kroes 1 Nisan 2009 tarihli açıklamasında[29], Komisyonun 2007'de çok taraflı takas komisyonunu sınırlamasının ardından *MasterCard*'ın bazı taahhütlerde bulunduğunu belirtmiştir. Komisyon tarafından kabul edilen bu taahhütlerle çok taraflı takas komisyonu için getirilen yeni yöntem literatürde "turist testi" olarak bilinen bir yöntemdir[30].

Rochet ve Tirole (2007) turist testini şu şekilde açıklamaktadırlar: Bir işyerine bir daha gelmeyecek bir turist, işyerine nakit ile almayı teklif ediyorsa ve işyeri turiste nakit yerine kartla ödemesini istiyorsa demek ki (işyerinin hesaplamasına göre) işyerinin maliyeti (işyeri komisyonu) nakit kabul etmekten daha düşüktür. Tersinden ifade edilirse, sürekli olmayan ve yeterli nakit parası olan bir müşteri (turist) kartla ödeme yapmak istediğinde işyeri bu müşteriden nakit ödemesini isterse işyerinin kart kabul etme işlem maliyeti nakit kabul etme maliyetinden daha yüksek demektir. İşyeri komisyonu turist testini ancak kart kabul etmek, işyerinin işletme maliyetlerini artırmıyorsa geçecektir. Diğer bir deyişle turist testi yaklaşımına göre işyerinin kart kabulü nedeniyle katlandığı maliyet (işyeri komisyonu), işlem bazında kart kabulü ile elde ettiği faydayı aşmamalıdır, yani işyeri başabaş noktasında olmalıdır. O işlemde kart

---

[27] VISA International MIF, Case No: COMP/29.373, OJ L 318/17, 22.11.2002.

[28] 19.12.2007 tarihli Komisyon Kararı, COMP/34579Europay (Eurocard-MasterCard), <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/cases/decisions/34579/en.pdf>, 30.06.2010.

[29] Daha geniş bilgi için bkz.: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference= IP/09/515&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, 30.06.2010.

[30] "Turist testi" hakkında bakınız; Rochet veTirole (2007) ve <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/09/143&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, 30.06.2010.

kullanmanın işyerine sağlayacağı fayda (kartın daha güvenilir olması, nakit kullanmanın güvenlik ve bankaya gitme gibi maliyetlerinden tasarruf etme, işyerinde etkinliği artırma gibi) dışında, diğer işyerlerinin kart kabul ederek müşterilerini azaltacağı gibi unsurları dikkate alarak işyerinin kart kabul etmesi sağlanmamalıdır (Jones 2009). Dolayısıyla işlem bazında nakit yerine kart kullanma sonucunda elde edilen faydaların bir kısmının takas komisyonu ile kart ihraççı banka ile paylaşılması makul olabilir. Ancak kart kabul etme işyerinin işletme maliyetlerini artırmasına rağmen işyeri kartla ödemeyi kabul ediyorsa bu durumda işyeri, müşteri kaybetmemek için diğer işyerleri ile içinde bulunduğu rekabet dolayısıyla veya daha fazla müşteri kazanmak için kart kabul ediyor demektir, bu da kart kabulü maliyetinin faydasını aşması demek olacaktır. Bu faydayı aşan maliyet de işyerleri ve kart kullanıp kullanmaması önemli olmaksızın (fiyat farklılaştırmaması olmaması durumunda) tüketiciler üzerine yüklenecektir. Bu yöntem ile turist testi takas komisyonu için makul bir benchmark oluşturmakta ve işyerleri ve kart kullanıcılarının sistemin faydalarından adil bir pay alabilmesi sağlamaktadır.

İspanya'da ise 2005 yılında Sanayi, Turizm ve Ticaret Bakanlığının koordinasyonunda kart sistemleri ile işyerleri arasında sağlanan bir anlaşma ile takas komisyonlarının önemli oranda düşürüldüğü görülmektedir. 2006 yılında İsrail'de rekabet otoritesi ile bankalar arasında takas komisyon oranlarının düşürülmesine yönelik bir anlaşma sağlanmıştır. Yine 2006'da Meksika Merkez Bankası ile Bankacılar Birliği arasında takas komisyonu oranlarında indirimler konusunda anlaşılmıştır (RBA, 2007). Güney Kore Adil Ticaret Komisyonu, 2005 yılında[31] Güney Kore'de dört taraflı kart kuruluşlarının en büyüklerinden olan ve 11 bankanın kurdukları BC Card's isimli ortak girişime işyeri komisyonlarının ortak belirlenmesinin kartel davranışı olduğu gerekçesiyle, 9,6 milyon ABD doları civarında bir ceza uygulanmasına karar vermiştir. Yeni Zellanda'da ise *Visa* ve *MasterCard* tarafından belirlenen çok taraflı takas komisyonu yasaklanmış ve 2009 yılından itibaren ihraççıların kabulcülerle ikili anlaşmalarla takas komisyonunu belirlemesi konusunda anlaşma sağlanmıştır (Foer, 2010).

Yukarıda bahsedildiği üzere birçok ülke otoriteleri (rekabet veya bankacılık otoriteleri) tarafından çok taraflı takas komisyonları ve tüm kartları kabul kuralı veya ilave ödeme yasağı kuralı konusunda çeşitli kamu müdahaleleri gerçekleştirilmiş ve çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Fakat en çok tartışılan kamu düzenlemesinin bu alanda öncü sayılabilecek Avusturalya Merkez Bankasınca

[31] <http://eng.ftc.go.kr/files/bbs/2008/kftcnews(2005july).doc>, 30.06.2010, <http://www.oecd.org/dataoecd/0/30/39531653.pdf>, 30.06.2010.

(RBA) yapılan düzenleme olduğu söylenebilir (OECD, 2006). 1990'lı yılların sonunda bu konuda çalışmalara başlayan RBA Avusturalya Rekabet ve Tüketici Komisyonu (ACCC) ile birlikte ortak bir rapor hazırlayarak, kredi kartı takas komisyonunun, tüketicilere maliyetin altında kredi kartı ihraç hizmeti sunmayı teşvik ettiği ve bu durumun kredi kartının daha az maliyetli ödeme yöntemleri aleyhine kullanımının artmasına neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. RBA 2001'de yayınladığı "consultation document"da ödeme sistemleri alanındaki regülasyon ihtiyacının temel gerekçelerini sıralamaktadır. Bu dökümana göre kredi kartı hizmetlerinin fiyatlaması tüketicilere farklı ödeme araçlarının topluma maliyetleri konusunda yanlış sinyaller göndermektedir. Bu nedenle "objektif, şeffaf ve maliyet temelli bir takas komisyonu" belirleyerek kredi kartı sisteminin düzenlenmesi önerilmiştir (s.116).

2002 Ağustos ayında RBA, ödeme kartı sistemlerinin ilave ödeme yasağını kaldırmalarını istemiş, sonrasında da Ekim 2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere takas komisyonu azami oranını hesaplama formülünü ilan etmiştir. Kasım 2003'te takas komisyonu oranı ortalama %0,95'lerden %0,55 düzeylerine gerilemiştir (RBA, 2004). RBA pazara girişe ilişkin düzenlemelerini de Şubat 2004'de yayınlamıştır. RBA, müdahalesinin daha fazla rekabet ve düşük işyeri komisyonları yoluyla tüketiciye faydalı olduğunu belirtmektedir (RBA, 2009). Ancak tüketiciler üzerindeki etkileri konusunda literatürde farklı görüşler mevcuttur. RBA'nın açıklamalarında da kart kullanmayan tüketicilerin faydasının arttığı yer alırken, kart kullananların maliyetlerinin arttığı, işyeri komisyonlarının %1,45'lerden %0,97 seviyelerine gerilediği, regule edilmeyen 3 taraflı sistemlerin işyeri komisyonlarının da düştüğü belirtilmektedir. RBA ayrıca yıllık kart ücretleri ve finans ücretlerinin arttığı, ödül programlarının büyüklüğünün önemli oranda düştüğünü belirtirken, daha düşük fiyatlara neden olarak tüketicilere yansıdığı konusunda ise bu etkinin hızı ve yaygınlığını tespit etmenin mümkün olmadığını ancak ayrıca ortaya konulup ölçülememesinin bu etkinin olmadığı anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir. Avusturalya'da kredi kartı harcamaları büyüme oranının 2005 yılında, 1990'lardan itibaren en düşük büyüme oranını gerçekleştirdiği ve düzenlemelerden üç taraflı sistemlerin büyüme oralarını yükselterek kazançlı çıktığı görülmektedir (OECD, 2006).

Chang ve diğerleri (2005) söz konusu kamu düzenlemelerinin Avustralya tüketicileri üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirlemişlerdir. Benzer şekilde *MasterCard* sponsorluğunda hazırlanan CRA raporunda (Stillman ve diğerleri, 2008), takas komisyonu oranlarının düşürülmesinin kart hamillerine yüklenen ücretleri artırarak ve kart kullanmanın faydasını ve bu alandaki yeniliklere yönelik teşvikleri azaltarak tüketicilere zarar verdiğini; bu zararın perakende fiyatların

düşmesi veya kalitenin artması yoluyla telafi edildiğine dair bir delil olmadığını; ayrıca düzenlemeler ile işyerlerinin farklı fiyat uygulamaya zorlandığını savunmaktadırlar.

Chang ve diğerleri (2005) yaptıkları deneysel çalışmada düzenlemenin geçerli olduğu dönemin kredi kartı kullanımındaki artış oranı ile ilişkili olduğunu, fakat 1990'ların sonlarından itibaren başlayan büyüme oranındaki düşmenin düzenleme ile hız kazanıp kaybettiği konusunda bir şey söylemek için eldeki datalarla (değerlendirme için yeterli data ve zaman bulunmadığını belirtiyorlar) yeterli delil sunulamadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca RBA düzenlemesinin başarılı sayılabilmesi için, takas komisyonunun düşmesi ile birlikte kredi kartı kullananlara yüklenen ücretlerde artış olması veya işyerlerinin yaygın bir şekilde ilave ödeme uygulamasına geçmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak bankaların kredi kartı kullanıcılarının sadece sabit ücretlerini artırdığını; işlem başı değişken ücretlerde bir artış olmadığı, bunun kullanıcıların işlem güdülerini etkilemediği, işyerlerinin de önemli oranda ilave ödeme isteme şeklinde bir değişikliğe gitmediklerini ve bankaların üç taraflı sistemlere kaymaya başladığını söyleyerek, düzenlemenin etkisinin en fazla kart sayısının azalması ile sınırlı olacağını savunmuşlardır.

RBA (RBA 2009) ise reformun temel amaçlarına ulaştığı değerlendirmesinde bulunmaktadır. Şeffaflığın artması, girişlerin serbestleştirilmesi ve işyerleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması yolu ile rekabetin geliştirilmesi, tüketicilere daha uygun fiyat sinyallerinin aktarılmasının teşvik edilmesi bu amaçlar olarak sayılmaktadır. Diğer yandan takas komisyonları üzerindeki rekabetçi güçlerin göreceli olarak zayıf kaldığı ve yakından takip edilmesinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca kredi kartı sektörünün düzenleme olmaması halinde takas komisyonlarının yükselmesi riskini azaltma anlamında adım atmaları durumunda takas komisyonlarının düzenlenmesinde geri adım atabileceği görüşünü sunmuştur. Bunun için öngörülen iki alternatif gelişme tanımlamıştır:

İlk olarak sektör katılımcıları rekabetçi bir çevreyi güçlendirmek için adım atmalı, alternatif online ödeme araçları geliştirme, bu sistemlerdeki rekabeti artırma, farklı takas komisyonuna sahip kartları işyerinin kart bazında bağımsız olarak (aynı sisteme dahil olan kart olsa da) kabul edip reddedebilmesini sağlayacak şekilde tüm kartları kabul kuralının yeniden düzenlenmesi, ücretlere ilişkin şeffaflığın sağlanması gibi.

İkinci olarak ise kart kuruluşları düzenlemenin kaldırılması halinde kredi kartı (banka kartları için böyle bir taahhüde gerek görülmüyor) takas komisyonlarını artırmayacaklarını taahhüt edebilirler. Böyle bir taahhüt olursa

tüm kartları kabul kuralında yeni bir değişiklik yapılmasına gerek kalmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak RBA 2009 yılı itibariyle bu yönde yeterli adımların atılmadığını ve takas komisyonu üzerindeki düzenlemelerin devam edeceğini duyurmuştur.

5. TÜRKİYE KREDİ KARTI PİYASASI

ABD'de 1950'li yıllara kadar uzanana kredi kartının serüveni, Türkiye'de 1968 yılında *Diners Club* ve *American Express* kartları ile başlamıştır[32]. 1975'te *MasterCard*, 1983 yılında ise *Visa* kartlarının Türkiye'ye girmesi ile kredi kartları çok daha geniş kitleler tarafından kullanılmaya başlamıştır. 1990 yılında bankalar arası takas ve otorizasyon işlemlerini gerçekleştirecek olan Bankalararası Kart Merkezi (BKM) kurulmuştur.

Aşağıdaki grafikte 1991 yılından günümüze kadar Türkiye'de kredi kartı ve banka kartlarının sayısında meydana gelen değişim görülmektedir. 1991'de BKM tarafından ulaşılan banka kartı sayısı yaklaşık 6 milyon iken, 2009 yılında 10 kattan fazla artarak 65 milyon seviyelerine ulaşmıştır. Kredi kartı ise daha fazla bir artış hızıyla 76 bin seviyesinden 44 milyonun üstüne ulaşmıştır.

Grafik 1-
Türkiye'de Banka Kartı ve Kredi Kartı Sayılarının Gelişimi

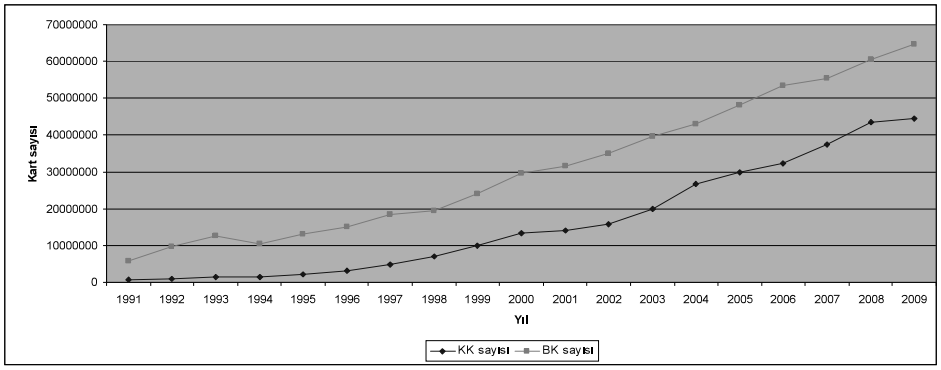

Kaynak:BKM.

Kredi kartı harcamalarının 1991 yılından itibaren dolar bazında izlediği seyir aşağıdaki grafikte görülmektedir:

[32] Kaynak: <http://www.bkm.com.tr/kronoloji.aspx>, 30.06.2010.

Grafik 2-
Türkiye'de Kredi Kartı İşlem Tutarları (USD Cinsinden)

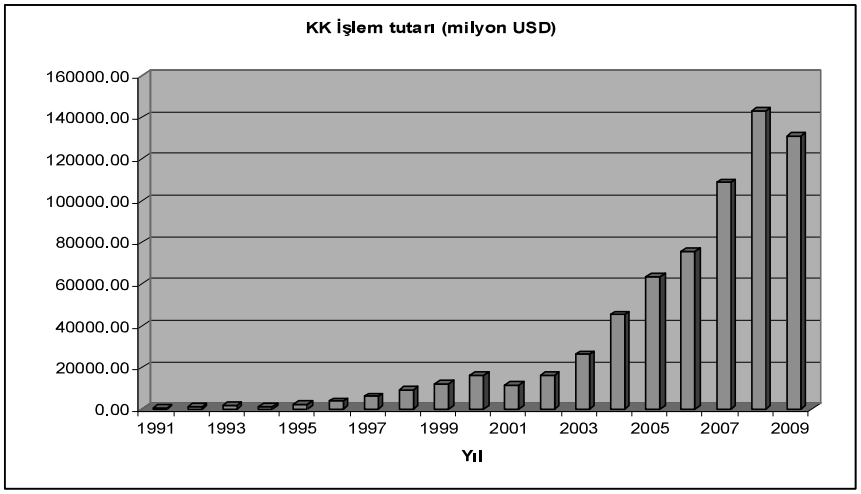

Kaynak: BKM, EVDS.

Aşağıdaki grafikte ise 2000 yılından itibaren kredi kartı işlem tutarları (kredi kartı cirosu) nakit avans ve alışveriş tutarları olarak ayrı ayrı görülmektedir:

Grafik 3-
Türkiye'de Kredi Kartı İşlem Tutarları

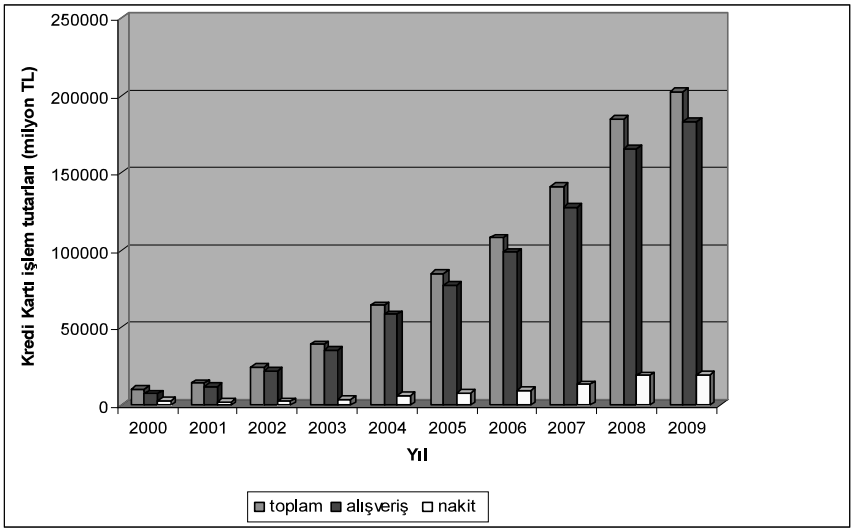

Kaynak: BKM.

Aşağıdaki grafikte ise hanehalkı tüketimi ve kredi kartı harcamaları görülmektedir. Kredi kartı harcamalarının hanehalkı harcamaları içindeki payının önemli oranda arttığı anlaşılmaktadır. Nitekim 2000 yılında hanehalkı tüketiminin %8'i civarında iken 2009 yılında yaklaşık %30'una yaklaşmıştır. Ayrıca alışverişlerde kredi kartı kullanım oranının %61'e vardığı tahmin edilmektedir[33].

Grafik 4-
Türkiye'de Hanehalkı Tüketimi ile Kredi Kartı Harcamaları

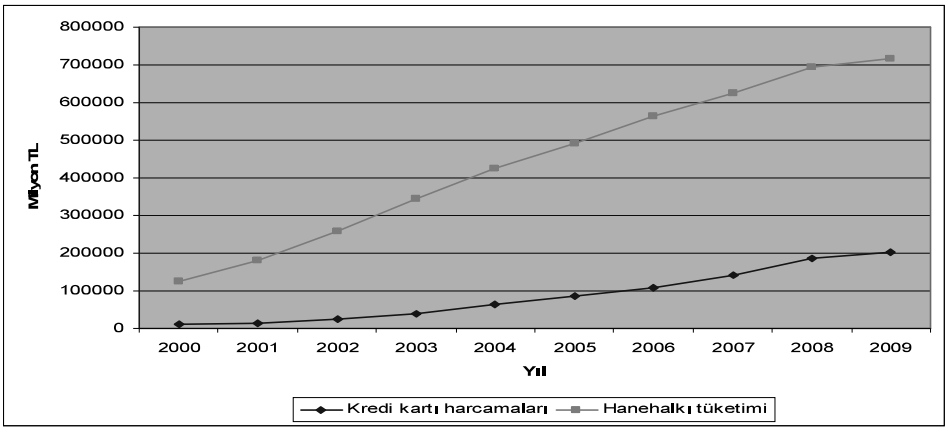

Kaynak: BKM.

BKM Türkiye'de kartlı ödeme sistemlerinde tek ağ işleticisi konumundadır. Kart hamillerinin yurtiçinde yaptıkları alışverişler sonucu oluşan borç ve alacakların bankalar arası takası BKM bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Bankalar arası otorizasyon, takas ve switch işlemlerini gerçekleştirmek ile ödeme kartları sektöründe bulunan bankalar arasında uygulanacak prosedürleri geliştirmek BKM'nin ana faaliyetleri arasında yer almaktadır. BKM'nin 28 finansal kuruluş üyesi bulunmaktadır. Türkiye sınırları dâhilinde BKM'ye üye olmak için müracaat eden tüzel kişilerin;

- 4389 Sayılı Türk Bankalar Kanunu'na tabi olan ve kendi isimleri altında banka kartı ihraç eden veya ihraç etmeyi planlayan banka veya
- *Visa International*, *Master Card International* kuruluşlarından en az birine üye olarak kabul edilmiş banka ya da kuruluş olmaları gerekir (Kaya, 2009).

BKM bankalar arası otorizasyon ve takas işlemlerini gerçekleştiren ve Türkiye'de ortak takas komisyonu belirleyen tek kuruluştur (Akkaya, 2007).

[33] Kaynak: <http://www.bkm.com.tr/kronoloji.aspx>, 30.06.2010.

Türkiye dünyadaki diğer ülkelerden bu noktada ayrılmaktadır. Türkiye'de ihraç edilen kredi kartları arasındaki takas işlemlerinin yaklaşık %99'u BKM aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de ortak takas komisyonu belirleyen sistemler arasında bir rekabetten bahsetmek mümkün değildir. Üç taraflı kart sistemlerinin de Türkiye kredi kartları pazarındaki payı %1 civarındadır.

Kredi kartı pazarında bankaların ihraççı ve kabulcü olarak pazar paylarına bakıldığında ise en büyük 4 bankanın pazar payı %70'ler civarındadır. Merrill Lynch "Turkish Banking" Raporu'nda (2004: 11)[34], kredi kartından kaynaklanan kredilerin yıllık harcamalara oranı, 2001'de %15, 2002'de %15,4 olarak belirtilmiş ve 2004'te bu oranın %23,4 olacağı tahmin edilmiştir. Raporda, en büyük 4 bankanın toplam pazar payının [CR4] 2000 yılında %55, 2002 yılında %63 olduğu; bu oranın 2003 yılında %68,1, 2004 yılında ise %72 olmasının tahmin edildiği belirtilmektedir (MLR, 2004: 8). Merrill Lynch Raporunda (2004: 18) ayrıca takas komisyonunun %2,7 olduğu belirtilmiştir. Raporda Tablo: 3'teki verilerden net ihraççı 4 büyük bankanın kredi kartı faiz ve komisyon gelirlerinin %30'unun takas komisyonundan, %69'unun devredenlerden elde edilen faiz (gecikme faizleri) gelirlerinden ve %1'inin yıllık kart ücretlerinden oluştuğu görülmektedir. Bu veriler kredi kartları sisteminin gelirlerini temelde borcunu devreden ve bankalara faiz ödeyen kredi kartı borçluları ve komisyonlar üzerinden elde ettiğini göstermektedir.

Günümüzde ise 2010 Haziran ayı itibariyle BKM tarafından bankalar arasında gerçekleşen kredi kartı işlemleri için geçerli takas komisyon oranı BSMV etkisi dâhil %0,91, banka kartı işlemleri için ise %0,74 olarak belirlenmiştir[35].

6. TÜRKİYE'DE TAKAS KOMİSYONU ALANINDAKİ KAMU DÜZENLEMELERİ

Türkiye'de takas komisyonu, üye olan tüm bankalar için aynı oran geçerli olmak üzere Bankalararası Kart Merkezi (BKM) tarafından belirlenmekte ve takas işlemleri bu kuruluş tarafından yürütülmektedir. Takas işlemlerinin BKM tarafından yapılmadığı durumlarda (Örneğin kartların yurt dışında kullanılması durumunda), bu işlemler bizzat *Visa* veya *MasterCard* gibi dünya genelinde yaygın hizmet veren kuruluşlar tarafından yapılmaktadır.

Türkiye'de kredi kartı pazarındaki çok taraflı takas komisyonunun, 2003 yılından itibaren Rekabet Kurumu incelemelerine konu olduğu ve 2005 yılından itibaren BKM tarafından belirlenen ortak takas komisyonuna muafiyet

[34] Merrill Lynch Raporuna ilişkin Bilgiler Akkaya (2007)'dan alınmıştır.
[35] <http://www.bkm.com.tr/takas-komisyonlari.aspx>, 30.06.2010.

verilebilmesinin, maliyetler dikkate alınarak belirli bazı şartlara bağlandığı görülmektedir. Ancak Rekabet Kurulu'nun çeşitli kararlarında, maliyete müdahale şeklinde bir düzenlemenin rekabet hukuku çerçevesinde yapılmasının Rekabet Kurumu'nun politikaları ile uyumunun tartışmalı olduğunu, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) ve Merkez Bankası (TCMB) gibi söz konusu piyasada düzenleyici rolü bulunan kurumların bu görevi yerine getirmesinin daha uygun olacağı belirtilmektedir. Rekabet Kurumu'nun ayrıca takas komisyon oranlarında şeffaflık ve veri güvenliği anlamında da bazı düzenlemeleri bulunduğu ve işyerleri üzerindeki yasal kısıtlamaların kaldırılması ile bu pazardaki düzenleme ve denetimler konusunda çeşitli kamu kurumlarına görüş yazıları gönderildiği anlaşılmaktadır.

Rekabet Kurulu'nun kredi kartları pazarında takas komisyonunun BKM bünyesinde birlikte belirlenmesine müdahalesi 2003 yılında yapılan bir şikayet başvurusu ile birlikte yürütülen bir soruşturma süreci ile ve sonrasında belirli koşulların sağlanması neticesinde bireysel muafiyet tanınması şeklinde başladığı ve sonrasında iki defa bazı değişiklikler öngörülerek bireysel muafiyetin yeniden uzatılması şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Aşağıdaki değerlendirmelerde söz konusu Rekabet Kurulu Kararlarında önemli görülen noktalar ve ulaşılan sonuçlar kısaca yer almaktadır:

a) 01.07.2005 Tarih ve 05–43/602–153 Sayılı Rekabet Kurulu Kararı

Türkiye Akaryakıt Bayileri Petrol ve Gaz Şirketleri İşveren Sendikası (TABGIS) tarafından takas komisyonu oranlarının BKM bünyesinde bir araya gelen bankalarca belirlenmesinin 4054 Sayılı Kanun'un 4. maddesini ihlal ettiği iddiası üzerine, BKM hakkında açılan soruşturma sonucunda söz konusu karar alınmıştır. Soruşturma evresi içinde 15.1.2004 tarihinde BKM tarafından bir muafiyet başvurusu yapılmış olup, bu başvurunun soruşturma çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu karar iki taraflı bir piyasa olarak kredi kartı pazarının detaylı irdelemesi ve Rekabet Kurulu'nun takas komisyonunun birlikte belirlenmesini rekabet hukuku açısından nasıl değerlendirdiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Söz konusu kararda ilgili ürün pazarı "kredi kartı ile ödeme hizmetleri pazarı" şeklinde tanımlanmıştır.

Kararda o tarihe kadar BKM tarafından, takas komisyonları oluşturmak için maliyet bazlı bir yöntem oluşturulması yönünde çalışmalar yapılmasına rağmen, bu çalışmaların önceden yazılı olarak belirlenmiş bir prosedürü izleyerek yapılmadığı tespiti yer almaktadır (s. 26).

2000-2004 yılları arasında kart ihraççılık pazarında elde edilen kar oranlarının rekabetçi bir pazara göre yüksek kaldığı belirtilirken, aynı bankaların

kabulcülük faaliyetlerinden giderek zarar ettiklerinin görüldüğü ifade edilmektedir. Bu bağlamda kararda yer alan ihraççılık tarafının takas komisyonu aracılığıyla desteklenerek bu yolla kredi kartı kullanımın artırılmaya çalışıldığı yolundaki tespitler önemlidir (s. 27). Öte yandan ihraççı banka tarafından operasyonel maliyetlerin takas komisyonu aracılığıyla kabulcü bankalara ve dolayısıyla üye işyerlerine yansıtıldığı belirtilmekte ve bu maliyetin önemli bir kısmı olan ve kart hamilinin aczinden kaynaklanan batakla ilgili maliyetin takas komisyonundan çıkartılması ve böylece üye işyerlerinden bankalara yapılan haksız bir gelir transferinin önüne geçilmesi gerektiği ifade edilmektedir (s. 28,31). Yüksek takas komisyonları ile elde edilen gelirlerin, sistemin aşırı kullanımı için kart hamillerine bonus, ödül, puan gibi yöntemlerle teşvik olarak sunulabileceği ve bu şekilde belirlenen takas komisyonu oranının, (özellikle işyerleri kartlı ödemelerde müşterilerinden ödeme aracına göre farklı fiyat tahsil etmiyorsa) kart kullanan tüketicilere bu teşvikler yoluyla fayda sağlarken yüksek işyeri komisyonlarının perakende fiyatlara yansıtılmasıyla tüm tüketicilere yüksek fiyatlar yoluyla zarar vereceğinden sosyal refahı optimize etmeyeceği vurgulanmaktadır (s. 38-39).

Bir kartlı ödeme ağının kuruluş aşamasında ağ belirli bir büyüklüğe erişinceye kadar ağa katılımdan zarar görecek olan tarafın (kart hamili) teşvik edilmesi gerekebileceği, takas komisyonunun asıl fonksiyonunun da, olgunluk aşamasına ulaşmamış bir kartlı ödeme sisteminin büyümesi için üye işyerlerinden kart hamillerine bir gelir transferi yapmak olduğu tespitleri ile Kurul'un kredi kartları pazarını iki taraflı bir pazar olarak değerlendirdiği ve fiyatlama stratejileri ile ağ belli bir büyüklüğe ulaşana kadar bir tarafı desteklemenin (pazarı büyütmek ve ağın belli bir değere ulaşmasını sağlamak açısından) makul olduğunu değerlendirdiği görülmektedir (s. 29).

Ayrıca BKM tarafından takas komisyonunun belirlenmesinde kullanılacak olan maliyet kalemlerinin hesabında kullanılan parametrelerin doğruluğunun teyit edilmemiş olduğu, bu çalışmanın yetkili bir kamu kuruluşu veya özel mali danışmanlık kuruluşu tarafından yapılmasının, sağlıklı bir takas komisyonu hesaplaması için büyük önemi haiz olduğu ifadelerine yer verilmektedir (s. 31).

Ayrıca kararda takas komisyonu oranının BKM tarafından belirlenmesi, kartlı ödeme sistemlerinin işleyebilmesi için bir zorunluluk ve alternatifi olmayan bir uygulama olarak değerlendirilmemekte, bankaların ikili anlaşmalarla bu oranı belirleyebileceği, hatta takas komisyonu olmadan da bu tür bir sistemin işleyebileceği belirtilmektedir (s. 37).

Savunmalarda yer alan Rekabet Kurumu'nun fiyat regülatörü şeklinde hareket ettiği iddialarına yönelik olarak, Kurumun fiyat regülatörü olarak hareket etmediğini, rakip teşebbüsler arasında bir anlaşma niteliğinde olan çok taraflı takas komisyonu tespitinin muafiyet koşullarını belirleyerek, mevcut düzenleme boşluğundan da faydalanan banka/kuruluşların BKM'de biraraya gelerek kart kullanımını ve kart hamillerine sunulan çeşitli avantajları sübvanse edecek şekilde fiyat belirlemesine engel olmayı amaçladığını ve Avrupa Komisyonu uygulamasının da bu paralelde olduğunu belirtmektedir (s. 38).

BKM tarafından takas komisyonunun tespitinde kullanılacak fonlama maliyetinin hesabında TRLİBOR oranının kullanılması önerisine karşı, paranın maliyetini yansıtan, belli bir piyasa derinliğine sahip TCMB gecelik faizleri gibi önceden de kullanılan bir göstergenin kullanılması gerektiği ifade edilmektedir (s. 39).

Kararın gerekçe ve hukuki dayanak kısmında, BKM tarafından takas komisyonlarının belirlenmesine dair alınan kararların teşebbüs birliği kararı niteliğinde olduğu ve ilgili pazarda maliyet ve fiyat olarak kabul edilebilecek olan takas komisyonunun rakip teşebbüslerce birlikte belirlenmiş olmasının, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesi ile yasaklanan faaliyetler kapsamında olduğu belirtilmektedir (s. 40-41). Kararın sonuç kısmında bu nedenle BKM'ye para cezası verildiği, ancak söz konusu cezanın verilebilecek asgari ceza miktarı şeklinde tespit edildiği görülmektedir.

Sonuç kısmında, BKM tarafından uygulanmakta olan formülde bazı değişikliklerin yapılması halinde bu tarihten itibaren 2 yıllığına[36] ortak takas komisyonu uygulamasına Kanun'un 5. maddesi kapsamında bireysel muafiyet tanınabileceğine karar verilmiştir. Öngörülen söz konusu değişiklikler; fonlama maliyetinin hesaplanmasında TCMB tarafından belirlenen gecelik (overnight) faiz oranının esas alınması ve operasyonel maliyetler kaleminden batak maliyeti unsurunun çıkarılmasıdır (s. 44).

Ayrıca sonuç kısmında "*Kredi kartı ile ödemeler sisteminin düzenli işleyişi ile ilgili olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na, hazırlanan "Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu" tasarısında kredi kartı sisteminin işleyişi ile ilgili düzenleme ve denetleme yapma yetkisinin kendilerine*

[36] Kararın sonuç kısmı öncesindeki paragrafında 2 yıllık sürenin bir geçis dönemi olduğu ve bu dönem içerisinde, bankalardan anket usulünde alınan veriler yerine bağımsız denetimden geçmiş maliyet verilerinin bulunması ile gerçek operasyonel maliyetlerin ve gerçek fonlama miktarının belirleneceği bir çalışma yapılması ve muafiyet süresi sonunda yeni bir değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği ifadeleri yer almaktadır (s. 43).

tanınması gerektiğine dair bir Rekabet Kurulu görüşünün, Kanun'un 27 (g) ve 30 (f) maddeleri uyarınca gönderilmesi" ifadeleri yer almaktadır. Buradan Rekabet Kurulu'nun bu alanda BDDK'nın yetkili olması gerektiğini düşündüğünü ve gerekli düzenleme ve denetlemelerin bu kurum tarafından yapılması yolunda bir girişimde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Rekabet Kurulu ayrıca T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na, 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 4822 Sayılı Kanun'la değişik 10/A maddesinde yer alan "*mal veya hizmetin kredi kartı ile satın alındığı durumlarda satıcı veya sağlayıcı tüketiciden komisyon veya benzeri bir isim altında ilave ödemede bulunmasını isteyemez*" seklindeki hükmün kaldırılmasına dair Rekabet Kurulu görüşü gönderilmesine karar verdiği görülmektedir. Kurul böylece işyerlerinin kredi kartı kullananlardan ilave ödeme isteyebilmesinin, dolayısıyla tüketicilerin kredi kartı maliyetlerini görebilmeleri önündeki yasal engellerin kaldırılması yönünde girişimde bulunmuştur.

Rekabet Kurulu söz konusu kararı ile Türkiye kredi kartı pazarının detaylı bir incelemesini ortaya koyarken, takas komisyonu ve iki taraflı pazar ilişkisine bakış açısını ortaya koymuş ve bu alanda önemli sayılabilecek düzenlemelere imza atmıştır. Kurulun bir taraftan piyasadaki aktörlerin kredi kartı sisteminin işleyişinden tüm tarafların adil bir şekilde faydalanması ve maliyetlere katlanmasını sağlayacak bir takas komisyonunun belirlenmesi arayışında olduğu görülürken, diğer taraftan pazarın rekabetçi bir şekilde işleyişine ilişkin yasal engellerin kaldırılması ve denetlenmesi konusunda kamu kurumları bünyesinde girişimleri başlattığı görülmektedir.

BKM, 08.11.2005 tarihinde söz konusu kararda öngörülen takas komisyonu oranında gerekli değişiklikleri yaparak Rekabet Kurumu'na başvuruda bulunmuştur. BKM, Kurul tarafından getirilen şartların yerine getirilmesi için yapılanların yanı sıra, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi'nin formül uyarınca belirlenen takas komisyonu oranına eklenmesi talebine de yer vermiştir[37]. Rekabet Kurumu tarafından yapılan inceleme sonucunda, gerekli şartların yerine getirildiğinin saptanması ve takas komisyonuna eklenen son maliyet kaleminin bir problem teşkil etmemesi üzerine, Rekabet Kurulu'nun 04.01.2006 tarih ve 06–01/9–4 Sayılı Kararı ile ortak takas komisyonu uygulamasına **08.11.2005 tarihinden itibaren** iki yıl süre ile muafiyet tanınmasına karar verilmiştir.

Rekabet Kurulu tarafından, çok taraflı takas komisyonu oranının belirlenmesi işlemine yönelik olarak muafiyetin 2 yıl şeklinde sınırlandırılması,

[37] Söz konusu açıklamalar 17.01.2008 tarih ve 08–06/63–20 Sayılı Kurul Kararı metninde yer almaktadır (s. 7).

düzenleyici kurumlar tarafından bu sistemin denetleneceği öngörüsüne dayandığı ve ilgili kurumlara görüş yazıları gönderildiği ancak söz konusu sürede "Takas Komisyonu" sisteminin isleyişinin denetimi hakkında düzenleme yapılmadığı ve o dönem söz konusu kararın alınmasına yönelik öngörünün gerçekleşmediği bir başka Kurul kararında belirtilmektedir[38].

b) 17.01.2008 Tarih ve 08–06/63–20 Sayılı Kurul Kararı

BKM, kredi kartlarına ilişkin ortak takas komisyonu oranı belirlenmesine Rekabet Kurulu tarafından 2005 yılından itibaren iki yıl süre ile verilen muafiyetin, süresiz olarak uzatılması talebi ile 05.09.2007 tarihinde Kuruma başvuruda bulunmuştur. Bu bağlamda gerçekleştirilen muafiyet incelemesi sonrasına söz konusu karar alınmıştır. Bu kararda BKM ve BKM üyesi bankaların yanında tüketici dernekleri ve bazı ticaret odalarının konuya ilişkin görüşleri ile ilgili düzenleyici kurumların (TCMB ve BDDK) takas oranlarının belirlenmesine ilişkin herhangi bir düzenleme ve denetleme yapılıp yapılmadığına ilişkin görüşlerine yer verilmektedir (s. 8–11).

TCMB'nin konuya ilişkin görüşleri söz konusu kararda şu şekilde yer almaktadır:

> *"TCMB'ye gönderilen yazıda takas komisyonlarının belirlenmesine yönelik TCMB tarafından herhangi bir düzenleme çalışmasının olup olmadığı ve bu hususun TCMB'nin görev ve yetki alanında bulunup bulunmadığı konularında bilgi istenmiştir. Anılan Kurumun cevabi yazısında özetle; 5464 Sayılı "Banka Kartları ve Kredi Kartlar Kanunu"nun, kanunlaşma sürecinde, TCMB'nin temel görev ve yetkileri ile uluslararası standartlar göz önüne alınarak, anılan Kanun'da takas ve hesaplaşma sisteminin gözetim ve denetim sorumluluğunun TCMB'ye ait olacağı hususunun açıkça belirtilmesinin uygun olacağının muhtelif yazılarda BDDK'ya bildirildiği, ancak söz konusu Kanun'un bu şekilde yürürlüğe girmediği ve Taslağın, takas işlemlerine yönelik usul ve esasların TCMB'nin görüşü alınarak BDDK tarafından belirleneceği seklinde yasalaştığı bildirilmiştir. Ayrıca, ilgili Kanun uyarınca BDDK tarafından hazırlanan "Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelik Taslağı" çalışmaları sırasında BDDK'ya iletilen görüşlerin de Yönetmelikte yer almadığı belirtilerek, mevcut Kanun ve Yönetmelik uyarınca takas komisyonuna ilişkin TCMB'ye doğrudan bir yetki tanınmadığı, dolayısıyla TCMB tarafından yürütülen bir düzenleme çalışmasının da bulunmadığı ifade edilmiştir." (s. 8).*

[38] 17.01.2008 tarih ve 08–06/63–20 Sayılı Kurul Kararı (s. 20).

BDDK'nın görüşleri ise söz konusu kararda şu şekilde ifade edilmiştir:

"BDDK'nın konuya iliskin cevabi yazısında, özetle; 5464 Sayılı Kanun ve bu Kanun'a dayanılarak hazırlanan "Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelik" uyarınca denetimin BDDK tarafından yerine getirileceği belirtilmis, "BDDK Tarafından Yapılacak Denetime İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" doğrultusunda anılan Kanun ve Yönetmeliğe uygunluğun gözetim ve denetiminin, BDDK Denetim Daire Baskanlığı tarafından yerine getirileceği ifade edilmistir. Ayrıca anılan Yönetmelik uyarınca BDDK tarafından gerekli görülmesi halinde bu yetkinin TCMB ile birlikte kullanılabileceği hususları bildirilmiştir. Yazıda, ayrıca, takas komisyonu oranlarında rekabet hukukuna aykırı bir durumun ortaya çıkmasının ise Rekabet Kurumu'nun yetki alanı içinde bulunduğunun açık olduğu belirtilmiştir." (s.8).

Ayrıca TCMB ve BDDK tarafından takas komisyonunun belirlenmesinde kullanılan maliyet kalemleri hususunda herhangi bir değerlendirmede bulunulmadığı görülmektedir (s. 18).

TABGİS, İstanbul Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Perakendecileri Derneği, Ankara Ticaret Odası ve İstanbul Ticaret Odası tarafından ifade edilen görüşlerde; kredi kartı takas komisyon oranlarının belirlenmesinde kullanılan maliyet kalemlerinin sağlıklı bir denetimden geçtiğinin düşünülmediği belirtilmektedir. BKM'ye tanınan 2 yıllık muafiyet süresinin dolması sonucu aynen ve süresiz muafiyet talebine müsaade edilmemesi gerektiği, AB ülkelerinde aynen uygulandığı şekliyle kredi kartı konusundaki fonlama gün sayısı dâhil tüm parametreler bağımsız bir hesap inceleme kuruluşuna veya akademik çevreye maliyet unsurlarıyla birlikte inceletilmesi, çıkacak sonuçlara göre hızla değişen dünyadaki ekonomik koşullar da göz önüne alınarak, BKM'ye sınırlı zaman süresi için gerektiği şekliyle muafiyet tanınması gerektiği belirtilmektedir (s. 9–10).

TABGİS ayrıca, takas komisyon oranlarının, yüksekliği nedeniyle üye işyerleri tarafından fiyatlara yansıtıldığını ve ülkemizin ana sorunu olan enflasyonu tetiklediğini iddia etmiş ve her ne kadar akaryakıt sektöründe mümkün olmasa da, bazı sektörlerde kredi kartı ile değil de nakit ödenirse iskonto yapılacağı seklinde örtülü mal ve hizmet pazarlama yöntemleri oluştuğunu belirtmiştir. Ayrıca, Rekabet Kurumu tarafından, 4077 Sayılı Kanun'da yer alan ilave ödeme yasağının değiştirilmesine yönelik olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na gönderilen görüşün dikkate alınmadığı ve yasağın halen devam etmekte olduğunun ifade edildiği görülmektedir.

Tüketici Dernekleri Federasyonu (TÜDEF) ise Rekabet Kurulu'nun önceki kararında yer alan ve 4077 Sayılı Kanun'da bulunan ilave ödeme yasağının kaldırılmasına yönelik görüşe katılmadıklarını, çünkü anılan Kanun maddesinin alışverişlerde zayıf taraf olan tüketiciyi korumaya yönelik olduğunu ifade etmektedir. TÜDEF ayrıca, Danimarka'da olduğu gibi takas oranlarının tamamen kaldırılması gerektiği, BKM tarafından talep edilen muafiyet süresinin çok uzun olduğu ve şartların uygun olması halinde 2 yıllık muafiyet süresinin yeterli olduğu görüşlerini ifade etmektedir (s. 11). TÜDEF tarafından ilave ödeme yasağına karşı olunması, görünmeyen maliyetin maliyet olarak algılanmaması, kredi kartı kullanıcısı tüketicilerin, kart kullanmayanlara tercih edildiği veya bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları gibi algılamalara yol açabileceği, TÜDEF'in bu görüşünün ardında işyerlerinin bulundukları pazarlarda pazar güçlerine sahip olmalarından dolayı kart kullanıcılarını aşırı sömürecekleri gibi argümanlar yatıyor da olabilir.

Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK) ve Türkiye Bakkallar ve Bayiler Federasyonu tarafından, bahsi geçen konuda bir kamu denetiminin zorunlu olduğu ve takas oranının hesaplanması için sağlıklı bir denetimden geçen verilerin kullanılması gerektiği, belirlenen takas komisyonu oranlarının bir maliyet unsuru olarak perakende satış yapan esnaf ve sanatkârlara yansıtılmamasının uygun olacağı hususlarının dile getirildiği görülmektedir.

Birleşmiş Markalar Derneği (BMD) ise fonlama gün sayısının, 20 gün olarak uygulanması, bankalar tarafından üye işyerlerine uygulanan komisyon oranlarının takasa girmeyen işlemler için de uygulandığı, bunun önlenmesi gerektiği ve oranlar konusunda işyerlerinin yeterli düzeyde bilgilendirilmesi gerektiği, ayrıca takas komisyonu bileşenlerinin BDM'ye bildirilmesi gibi görüşleri öne sürmüştür.

Daha önceki Kurul Kararında yer verilen 2 yıllık muafiyet süresince, BKM tarafından verilerin güvenilirliği ile ilgili bir çalışma yapılmadığı ancak verilerin elde edilmesinde bazı kontrol mekanizmalarının işletildiği ve ortalamadan sapan verilerin formül hesabına katılmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca Kararda BKM tarafından bu sorumluluğun Bankacılık Kanunu'nda yapılacak değişiklikle BDDK'ya verileceğinin düşünüldüğü ve bankaların gönderdikleri verilere ilişkin bir denetim yapılması isteniyorsa, bunu bankaların mali denetimini yapan firmaların yapmasının daha doğru olacağının ifade edildiği söz konusu kararda yer almaktadır (s. 12).

Kararda takas komisyonuna bu aşamada muafiyet tanınması bakımından, genel olarak tüketicilerin ve dosya özelinde üye işyerlerinin rekabet sınırlamasından en az zarar görmesi için, o an itibarıyla uygulanmakta olan takas

komisyonu oranının BKM'nin internet sitesinde kamuoyuna duyurulması şartının getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir (s. 21).

Kararda ayrıca verilerin güvenliğinin kamu denetimi ile veya bağımsız denetim ile sağlanabilmesi durumunda süresiz muafiyet verilebilmesinin mümkün olabileceğinden bahsedilmektedir (s. 21). Ayrıca dosya mevcudu bilgilere göre, ilgili pazarda hem kabulcü ve hem de ihraççı pazarları açısından yüksek yoğunlaşma oranlarının bulunduğu, ilk 6–7 bankanın pazar payları toplamının %90'ı aştığı ifade edilmektedir (s. 21). Yine kararda ortak takas komisyonu belirlenmesine, belirli koşulların sağlanması halinde 15.4.2009 tarihine kadar bireysel muafiyet verilebileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bireysel muafiyet tanınabilmesi için BKM tarafından uygulanmakta olan formülde; fonlama maliyeti bölümünde kullanılan fonlama gün sayısının hesabında ödeme günleri bölümünün azami 10 gün olarak hesaplanması ve formül sonucunda oluşan toplam oranın BKM'nin internet sayfasında yayınlanması koşulları getirilmektedir. Kurul Kararı'nda belirtilen şartların yerine getirildiği, Kurulun 02.04.2008 tarih ve 08–27/311-MB sayılı toplantısında tespit edilmiştir.

c) 19.8.2009 Tarih ve 09–36/904–216 Sayılı Kurul Kararı

BKM 10.2.2009 tarihinde Rekabet Kurumu'na kredi kartlarına ilişkin ortak takas komisyonu oranı belirlenmesine yönelik olarak süresiz muafiyet talebi ile başvurması sonucunda, muafiyet incelemesi yapılarak söz konusu muafiyet kararı alınmıştır. BKM başvurusunda aynı zamanda, takas komisyon oranı hesaplanmasında kullanılan TCMB gecelik borç alma faiz oranı yerine, TCMB gecelik borç verme faiz oranının kullanılması ve *Visa* ve *MasterCard* işlem ücretlerinin takas komisyon oranlarına yansıtılmasına izin verilmesi talep etmiştir. Söz konusu kararda bu konularda yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Kararda faiz oranının talep edildiği şekilde değiştirilmesi durumunda fonlama maliyetinin 0.19 puan artacağı ve bunun 2008 yılı için takas maliyetlerinin farazi olarak 140 milyon TL. artması anlamına geleceği, dolayısıyla takas oranında yukarı yönlü bir değişime yol açacak taleplerin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (s. 5). Bu bağlamda esas alınacak faiz oranının i) gerçekçi olması, ii) sürekli olması ve iii) derinliği olan bir piyasada belirleniyor olması gerektiği ifade edilmektedir (s. 5). Bu çerçevede yapılan değerlendirmeler sonucunda İMKB repo-ters repo piyasasında oluşan

günlük faiz oranının[39], fonlama maliyetinin hesabında kullanılmasının uygun göründüğü kararda yer almıştır.

Visa ve *MasterCard* logo maliyetlerinin takas hesabına eklenip eklenmeyeceğinin değerlendirilmesi sırasında takas komisyonunda bulunması gereken maliyet kalemleri ile ilgili kriterlere değinilmekte ve bunlar, i) maliyetlerin kart ihraççısı bankaya ait olması ve ii) üye işyerlerinin ilgili maliyetten fayda sağlaması şeklinde sayılmaktadır (s. 15). Yurtici yerleşiklerin yaptığı alışverişlerde *Visa* veya *MasterCard* logosunun bulunmasının sistemin işlemesi için temel şartlardan biri olmadığı belirtilerek, bu bakımdan yurtiçi yerleşiklerin yaptığı alışverişlerde *Visa* veya *MasterCard*'a ödenen logo ücretlerinin, yukarıda yer verilen üye işyerlerinin fayda sağlaması şartını taşımadığı kanaatine ulaşılmıştır (s. 16**).** Ancak henüz belirli büyüklüğe ulaşmamış ağlar bakımından, bu tür bir tarafın maliyetini diğer taraf lehine artırıcı uygulamaların makul karşılanabileceği de belirtilmektedir (s. 17–18).

Daha önceki kurul kararlarında da önemi vurgulanan, takas komisyonunun hesaplanmasında kullanılan verilerin güvenliğinin sağlanmasına ilişkin olarak ise aşağıdaki ifadelere yer verilmektedir:

> *"Bu çerçevede bağımsız denetim şartının mevcut halde 17.1.2008 tarih ve 08- 06/63–20 sayılı Kurul Kararı'nda öngörülen şekilde sağlanmış olduğuna dair kuşkular bulunmakta olup bankaların izledikleri prosedürlerin denetlenmesi ve gerekli görüldüğü takdirde danışmanlık alınmasının doğru sonuca ulaşmak bakımından faydalı olacağı değerlendirilmiştir." (s. 20)*
>
> ...
>
> *"17.1.2008 tarih ve 08-06/63-20 sayılı Kurul Kararı'nın "H.3.2. Muafiyet Suresinin Değerlendirilmesi" başlıklı bölümünde, bağımsız denetimin yerine getirilmesi halinde suresiz muafiyet verilebileceğine yönelik bir ifade yer almakla beraber, öncelikle yukarıda da belirtildiği üzere bağımsız denetimin amaçlanan şekilde gerçekleşmediği belirlenmiştir. Diğer taraftan bağımsız denetim yerine getirilse dahi, ortak takas komisyonu belirlenmesi uygulaması uzun vadede sistemin olgunlaşmasıyla beraber rekabeti gereğinden fazla sınırlayıcı olabilecektir." (s. 21)*

[39] TCMB tarafından Rekabet Kurumuna gönderilen görüşte de bankaların borçlanma maliyetini en iyi şekilde yansıtacak faiz oranının İMKB Repo-Ters Repo piyasasında oluşan ortalama gecelik faiz oranları olduğu değerlendirilmiştir (Karar, s. 7).

Ayrıca kararda dünya genelinde takas komisyonuna kamu düzenleyicilerinin yaklaşımlarının zaman içerisinde katılaşmakta olduğu şeklinde bir değerlendirmeye de yer verilmektedir (s. 21). Dünya genelinde çeşitli ülke uygulamalarına değinilmesinin ardından kararda; Rekabet Kurumu'nun bu alandaki düzenleyici rolünün tartışıldığı ve bu sektördeki diğer düzenleyici kurumların bu alandaki kamu düzenlemesi sorumluluklarına işaret eden aşağıdaki ifadeler dikkat çekicidir:

"RBA'nın ifade ettiği gibi kamu menfaati gözetildiğinde, takas komisyonunun karını ençoklamaya çalışan teşebbüsler tarafından değil de kamu otoriteleri tarafından belirlenmesi makuldür. Avustralya'nın takas komisyonuna yaklaşımının daha adil olduğu ve Türkiye için örnek model olabileceği düşünülmekteyse de, Rekabet Kurumu'nun temel görevinin piyasadaki rekabeti korumak olduğu dikkate alındığında diğer alternatifler üzerinde durmanın daha makul olacağı değerlendirilmiştir. Zira RBA'nın ve ACCC'nin takas komisyonunu düzenlemesinde rekabetin korunmasından ziyade, pazarın iki tarafındaki tüketicileri koruma niyeti olduğu görülmektedir. Avustralya'da rekabet otoritesinin tüketiciyi de koruma görevinin olduğu düşünüldüğünde bu durum, rekabet otoritesinin gerçek görevinden uzaklaştığı anlamına gelmeyecektir.

Ancak burada Rekabet Kurumu gibi temel görevi serbest piyasa düzeninin en önemli unsuru rekabeti korumak olan, bir diğer ifade ile serbest piyasa düzenini korumak olan kurumların, maliyete müdahale etmesinin, rekabet politikasıyla ne derece örtüştüğü sorusu akla gelmektedir. Zira rekabet otoritelerinin maliyete doğrudan müdahale etmesinin bir rekabet hukuku "tedbir"i olamayacağı, bu nedenle kamu menfaati adına takas komisyonunun belirlenmesi, bütünüyle kar amacı güden kuruluşlara bırakılmayacaksa da, düzenleme görevini üstlenecek otoritenin rekabet otoritesi olmaması gerektiği açıktır. Bunun yerine daha çok düzenleyici rolü bulunan BDDK ve TCMB gibi kurumların bu görevi yerine getirmesinin daha uygun olduğu değerlendirilebilir.

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde, genel olarak ekonomiye ve kartlı ödeme sistemleri rekabetine önemli etkileri olan kredi kartı takas komisyonlarının ülkemizde henuz fiilen herhangi bir denetim ve düzenlemeye tabi olmadığı, dünya uygulamalarında da gerek rekabet otoritelerince gerekse düzenleyici kuruluşlarca konunun giderek daha çok titizlikle incelendiği ve artık daha sıkı tedbirler getirildiği dikkate alındığında BKM'nin takas komisyonu oranlarının üye bankalarca

ortaklaşa belirlenmesi uygulamasına suresiz bir muafiyet verilmesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir." (s. 24)

Kararın sonuç kısmında, ortak takas komisyonu belirlenmesine, bazı koşulların sağlanması halinde, 3 yıl için bireysel muafiyet tanınabileceğine hükmedilmiştir. Bu koşullar; BKM tarafından uygulanmakta olan formülde fonlama maliyeti bölümünde kullanılacak faizin, İMKB repo-ters repo piyasasında oluşan günlük faiz oranının esas alınarak hesaplanacağı şeklinde belirtilirken, diğer yandan Bildirim Formu'nda talep edilen, fonlama maliyetlerinde TCMB borç alma faizi yerine TCMB borç verme faiz oranının uygulanması ve Visa/MasterCard logo maliyetlerinin takas komisyonu formülüne dahil edilmesi durumunda bu koşulların gerçekleşmeyeceği ifade edilmektedir. Bunların yanında, BKM yetkililerince, bağımsız denetim prosedürlerinin, veri güvenilirliğini sağlayacak ve (ihraççı bankaların not-on-us işlemlerdeki cirosu ile hesaplanan) pazarın en az %80'ine sahip bankaları kapsayarak bankalar arasında hesaplama standardizasyonu oluşturacak şekilde yeniden düzenlenmesine ve 3 ay içerisinde tevsik edilmesine, ayrıca, formüle sağlanan verilerin yeni bağımsız denetim prosedürleri çerçevesinde her yıl düzenli olarak bağımsız denetimden geçirilmesine ve söz konusu bağımsız denetim raporlarının da Rekabet Kurumu'na gönderilmesine karar verilmiştir.

7. REKABET KURUMU'NUN MÜDAHALE ETKİSİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK DENEYSEL BİR ÇALIŞMA

Bu bölümde yer alan deneysel çalışmada Chang ve diğerlerinin 2005 tarihli çalışması esas alınmış ve benzeri bir hareket tarzı benimsenmiştir. Chang ve diğerleri bu çalışmada; RBA'nın Avustralya'da 2003 yılında takas komisyonlarını neredeyse yarıya düşürmesinin kart işlemleri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Yukarıki bölümlerde anlatıldığı üzere RBA, söz konusu müdahale öncesinde çeşitli çalışmalarla, takas komisyonun çok yüksek olduğuna ve bu durumun kart kullanıcısı tüketicilerden alınan kart ücretlerinin çok düşük olmasını sağladığına ve dolayısıyla kredi kartlarının sosyal optimum seviyesinin üzerinde kullanımına yol açtığı ve diğer ödeme yöntemleri ile kredi kartları arasındaki dengeyi bozduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu çalışmada yazarlar RBA'nın müdahalesinin kredi kartı piyasasındaki büyüklükleri etkileyip etkilemediğini modelleyerek, müdahalenin kredi kartının aşırı kullanımını azaltıp azaltmadığını incelemektedirler.

Benzer şekilde Rekabet Kurumu'nun maliyetler yolu ile takas komisyonuna müdahalesinin (Her ne kadar Rekabet Kurumu, aşırı kullanımdan ve bunu azaltmak gibi bir amaçtan bahsetmiyor olsa da), kredi kartı pazarındaki büyüklükler üzerindeki etkileri incelenecektir. Bunun için kukla değişkenlerin

kullanıldığı basit regresyon modeli ve "linear spline function" yöntemi kullanılacaktır. Büyüme oranlarının düzenleme sonrası azalıp azalmadığını görmek için, yıllık dönemler itibariyle alınmış büyüme oranları bağımlı değişken alınarak kukla değişken kullanılan, çeşitli basit regresyonlar halinde uygulanacaktır.

Grafik 5-
Kredi Kartı Pazarındaki Bazı Büyüklüklerin Yıllık Değişim Oranları

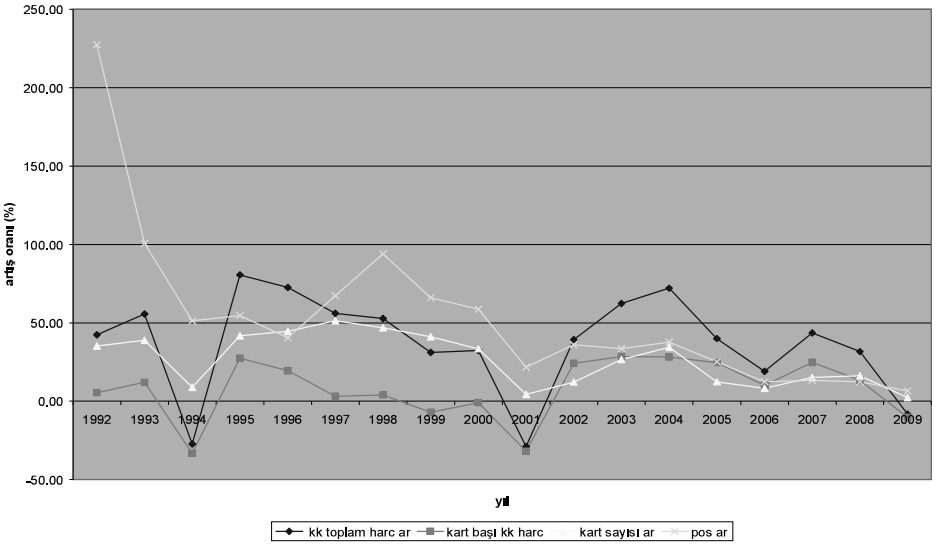

Kaynak: BKM.

Yukarıdaki grafikte Türkiye'de kredi kartı ile yapılmış toplam harcamaların (ABD doları ($) üzerinden), kart başı kredi kartı harcamalarının ($), toplam kredi kartı sayısının ve toplam pos sayısının yıllık büyüme oranları gösterilmektedir. Tüm bu büyüklüklerin büyüme oranlarında 1994 ve 2001 kriz dönemlerinde kırılmalar olduğu dikkati çekmektedir. Benzer şekilde Rekabet Kurumu'nun müdahalesi ile yeni takas komisyonu oranlarının uygulanmaya başlandığı 2005 yılı sonu ve 2006 yılı içinde kırılmalar olduğu görülmektedir. Büyüme oranlarında 2006 yılına ilişkin anlamlı bir değişiklik olup olmadığı ve önceki yıllardaki trendin değişip değişmediği ise tespit edilmeye çalışılacaktır.

Öncelikle 3 ayrı basit regresyon, kredi kartı pazarındaki toplam kredi kartı sayısı, toplam kredi kartı işlem tutarı (toplam kk harcamaları) ve kart başına işlem tutarlarındaki büyüme oranları bağımlı değişkenleri üzerinden gerçekleştirilecektir. Analizde 1992-2009 yılları arasındaki yıllık veriler

kullanılacaktır[40]. Her regresyonda 2004-2005 ve 2006-2009 dönemleri için iki dönemsel kukla değişken bulunacaktır. 2006-2009 dönemine ilişkin kukla değişken kamu düzenlemesinin uygulamaya geçtiği dönemi temsil ederken, diğer kukla değişken düzenleme öncesi dönemdeki eğilimi görebilmek için konulmuştur. Kukla değişkenler ilgili dönemlerde 1 değeri alırken, diğer dönemlerde 0 değerini alacaklardır. Bağımlı değişkenin toplam kart sayısı büyümesi olduğu regresyonda, nüfus ve kişi başı gayri safi yurt içi hâsıladaki değişim oranları bağımsız değişkenler olarak düşünülmüştür. Bağımlı değişkenin toplam işlem tutarındaki büyüme olduğu durumda, özel tüketimdeki (yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi) değişimler regresyona dâhil edilirken, kart başı işlem tutarı büyüme oranının bağımlı değişken olması durumunda ise, kişi başı tüketimdeki değişmeler dikkate alınacaktır. Yukarıda açıklanan şekilde gerçekleştirilen regresyonlar sonucunda kukla değişkenler için elde edilen katsayılar ve P-değerleri aşağıda gösterilmektedir:

Tablo 1-
Kredi Kartı Büyüklüklerinin Büyüme Oranlarının Regresyonu

	Coefficient	**P-value**
Toplam kart sayısındaki büyüme		
2004–2005	-6,21	0,62
2006–2009	-7,19	0,56
Toplam kart harcamalarındaki büyüme		
2004–2005	-14,31	0,32
2006–2009	-19,72	0,064
Kart başı harcamadaki büyüme		
2004–2005	1,69	0,76
2006–2009	3,48	0,38

Rekabet Kurumu'nun kamu düzenlemelerinin yürürlüğe girdiği 2006-2009 dönemi için P-değerlerine baktığımızda sadece bir modelde istatiki olarak anlamlı büyüme oranının negatif olduğu görülecektir. Dolayısıyla toplam kart harcamalarının büyüme oranında bu dönemde düşüş olduğu söylenebilir.

Sonrasında benzer regresyonlar söz konu büyüklüklerin logaritmaları alınarak yapılmıştır. Örneğin toplam kart işlem tutarının logaritmaları alınıp bağımlı değişken olarak, özel tüketim miktarlarının logaritmaları alınıp bağımsız değişken olarak kukla değişkenlerle birlikte regresyona dahil edilmiştir.

[40] Veri seti ve regresyon sonuçları Ek: 1 ve Ek: 2 de yer almaktadır.

Kredi kartı pazarına ilişkin büyüklüklerin ve bağımsız değişkenlerin logaritmaları üzerinden gerçekleştirilen regresyondaki kukla değişkenler için elde edilen katsayılar ve P-değerleri ise aşağıda gösterilmektedir:

Tablo 2-
Kredi Kartı Büyüklüklerinin Logaritmalarının Regresyonu

	Coefficient	**P-value**
Toplam kart sayısı		
2004–2005	-0,27	0,22
2006–2009	-0,71	0,028
Toplam kart harcamaları		
2004–2005	-0,59	0,55
2006–2009	-1,34	0,32
Kart başı harcama		
2004–2005	-0,13	0,14
2006–2009	-0,08	0,47

İlgili değişkenlerin logaritmaları alınarak yapılan regresyon modellerinde ise toplam kart sayısının bağımlı değişken olduğu modelde P-değerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve katsayının beklenildiği gibi negatif olduğu görülmektedir. Diğer modellerde ise p değerleri yüksek çıkmıştır.

Ayrıca büyüme oranlardaki trendin düzenleme ile birlikte artarak mı yoksa azalarak mı devam ettiğini test edebilmek ve düzenleme olmasaydı nasıl bir trendin gerçekleşeceğini görebilmek için daha detaylı bir analize ihtiyaç vardır. Bunun için, büyüme oranları bağımsız değişkenlerle birlikte bir "linear spline function" yöntemi ile regresyona dahil edilecektir. Öncelikle doğrusal bir t trendi oluşturularak, t ilk dönemle birlikte 1 olarak başlayacak ve her dönem 1 artarak son döneme kadar devam edecektir.

$X(t)=t,\ t=1,2,\ldots T$

$Y(t)= \max(0,t-a),$

$Z(t)=\max(0,t-b)$

Bu model de **a** 1999 yılını temsil eden sayı, **b** ise 2005 yılını temsil eden bir sayı olacaktır. Diğer bir deyişle X(t) 1991 yılında 1 olarak başlayan ve her yıl bir artan bir trendi temsil ederken (d1), Y(t) 2000 yılına kadar sıfır olan 2000 yılında 1 ile başlayan bir trendi (d2) ve Z(t) 2006 yılında başlayan benzer bir trendi (d3) temsil edecektir. Büyüme oranlarının yine aynı bağımsız değişkenlere bağlı olarak belirlendiğini varsayarsak, büyüme oranlarının trendinde önemli

değişiklikler olup olmadığını ölçebilmek için şu şekilde bir model tahmin edebiliriz:

$$Gcc(t)= \alpha 1 + \beta 1\ X(t) + \beta 2\ Y(t) + \beta 3\ Z(t) + \sigma 1\ C(t) + u(t)$$

Gcc(t) kredi kartı kullanımına ilişkin değişkenlerin (toplam kart sayısı, toplam kredi kartı işlem tutarı ve kart başı işlem tutarı) büyüme oranlarını temsil etmektedir. C(t) ise büyüme oranları ile ilgili bağımsız değişkenleri (nüfus, kişi başı yurt içi hâsıla ve özel tüketimdeki yıllık büyüme oranları) göstermektedir. **β**1 başlangıç dönemi ile 2000 yılı arasındaki büyüme oranındaki trende işaret etmektedir. **β**2 ise 2000–2005 arasındaki dönemde büyüme oranının trendinde meydana gelen değişikliği yakalarken, **β**3 ise 2005 sonrası dönemde büyüme oranı trendinde 2000–2005 dönemine kıyasla meydana gelen değişikliği kapsamaktadır. Kullanılan bağımsız değişkenler yukarıda yer verilen kukla değişkenlerin kullanıldığı regresyonlardakiler ile aynıdır. Aşağıdaki tabloda söz konusu dönemleri temsil eden trend değişkenlerinin katsayılarına ve P-değerlerine yer verilmektedir:

Tablo 3-
Linear Spline Function Yöntemi Kullanılarak Kredi Kartı Büyüklüklerinin Büyüme Oranlarının Regresyonu

	Coefficient	**P-value**
Toplam kart sayısındaki büyüme		
d1	-40	0,16
d2	-5,8	0,079
d3	15,89	0,004
Toplam kart harcamalarındaki büyüme		
d1	0,30	0,87
d2	-6,84	0,086
d3	11,04	0,082
Kart başı harcamadaki büyüme		
d1	-0,71	0,46
d2	1,22	0,52
d3	0,31	0,92

Yukarıda yer verilen tabloda ilk iki modelde düzenleme dönemini yansıtan 2006 döneminden başlayan trende ilişkin değişkenin istatistikî olarak anlamlı olduğu ve katsayısının pozitif olduğu görülmektedir. Bu durum trendin artış yönünde olduğunu gösterebileceği gibi azalma trendinin hızının yavaşladığı anlamına da gelebilecektir. Söz konusu iki modelde düzenleme öncesi döneme ilişkin katsayıların da istatistikî olarak anlamlı olduğu ve negatif değerler aldığı görülmektedir. Daha önce kukla değişkenlerle yapılan analizde toplam kart

harcamaları büyümesinin bağımlı değişken olduğu modelde düzenleme döneminde istatistikî olarak anlamlı şekilde toplam kart harcamalarının azalmakta olduğu görülmüştü. Bu tablo ile birlikte değerlendirildiğinde toplam kart harcamalarındaki büyüme oranının düzenleme döneminde azaldığı ancak bu azalmanın hızının düzenleme döneminde düştüğü söylenebilir.

Kredi kartı pazarına ilişkin büyüklüklerin ve bağımsız değişkenlerin logaritmaları üzerinden de linear spline function yöntemi kullanılarak regresyon gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tabloda söz konusu dönemleri temsil eden trend değişkenlerinin katsayılarına ve P-değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 4-
Linear Spline Function Yöntemi Kullanılarak
Kredi Kartı Büyüklüklerinin Logaritmalarının Regresyonu

	Coefficient	**P-value**
Toplam kart sayısı		
d1	1,64	0,003
d2	-0,34	0,000
d3	-0,21	0,001
Toplam kart harcamaları		
d1	0,32	0,00
d2	0,21	0,00
d3	0,03	0,42
Kart başı harcama		
d1	0,01	0,21
d2	-0,04	0,01
d3	0,06	0,004

Logaritmik değerlerle yapılan regresyon durumunda düzenleme döneminde trend kırılması hipotezi toplam kart sayısı ve kart başı harcama modellerinde istatistikî olarak anlamlı çıkmıştır. Kukla değişkenlerle yapılan toplam kart sayısına ilişkin log modelde de düzenleme dönemine ilişkin anlamlı bir kırılma olduğu görülmekteydi. Bu durum yukarıdaki tablo ile birlikte değerlendirildiğinde toplam kart sayısının düzenleme döneminde azaldığı ve eğer bu azalma önceden gelen bir azalma ise hızının arttığı söylenebilecektir.

Elde edilen sonuçlar ile birlikte Rekabet Kurumu'nun kredi kartı pazarına müdahalesinin, pazardaki toplam harcama miktarı, kart başı harcama miktarı ve toplam kart sayısı üzerindeki etkisini değerlendirecek olursak, söz konusu değişkenlerin büyüme oranlarının düzenleme döneminde düşüş gösterdiği söylenebilecektir. Ancak yukarıda yer verilen modellerden elde edilen katsayıların

çok az bir kısmının istatistikî olarak anlamlı çıkması ve beklenen etkiyi net olarak göstermemesi gibi unsurlar dikkate alındığında eldeki bu verilerle Rekabet Kurumu düzenlemesinin piyasadaki net etkisi hakkında kesin bir şey söylemenin zorluğu açıktır. Diğer yandan, oluşturulan modelleri ele aldığımızda, linear spline function yöntemi kullanılarak kredi kartı büyüklüklerinin logaritmalarının regresyonu sonucunda elde edilen parametrelerin büyük oranda anlamlı oldukları görülmektedir. Bu itibarla, söz konusu model esas alınarak yapılan değerlendirmelerin düzenlemelerin etkisini göstermesi bakımından daha sağlıklı sonuçlara ulaşılmasını sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

8. SONUÇ

Kredi kartı pazarında var olan eksik rekabet, negatif dışsallıklar, dışsallıkların içselleştirilememesi, bilgi asimetrisi ve bilgi eksiklikleri gibi karar vericilerin rasyonel kararlar almasını engelleyici veya kararları saptırıcı çeşitli çarpıklıklar olduğu ve bunların kamu düzenlemesi gerekçesi olarak sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ancak dünya uygulamalarına bakıldığında kamu düzenlemelerinin daha çok taraflı takas komisyonu belirlenmesi ve işyerlerine getirilen rekabeti önleyici kısıtlamalar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Rekabet hukuku çerçevesinde müdahale edilebilecek olan bu alanlarda rekabet otoriteleri ve çeşitli kamu otoritelerinin düzenleme yapabildiği görülmektedir. Bazı ülkelerde hiçbir düzenleme yapılmazken, bazı ülkelerde ise takas komisyonu üzerinden dolaylı bir müdahale yöntemi yerine, pazarın topyekûn kamu düzenlemesine tabi tutulması veya doğrudan işyeri komisyonuna müdahale edilmesi gibi uç örneklere de rastlanılmaktadır. Genel eğilime bakıldığında ise kamu müdahalelerinin giderek daha fazla yaygınlık kazandığını ve müdahale yönteminin de katılaşmakta olduğunu görmekteyiz.

Türkiye'de kredi kartları pazarında çok taraflı takas komisyonu belirlenmesi alanında kamu düzenlemesi getiren ve işyerlerine getirilen rekabeti sınırlayıcı kurallara ilk defa işaret eden kamu otoritesi olarak Rekabet Kurumu karşımıza çıkmaktadır. Rekabet Kurumu, 2006 yılından itibaren uygulanmakta olan düzenlemelerine devam etmekle birlikte Kurul Kararlarında, bu alandaki düzenlemenin Rekabet Kurumu tarafından yapılmasının yerindeliğinin sorgulandığı da dikkati çekmektedir.

Rekabet Kurumu tarafından kredi kartı takas komisyonuna ilişkin yapılan düzenlemelerin pazardaki belirli değişkenlerin büyüme oranları üzerindeki etkilerini incelediğimiz çalışmamızda ise, bazı değişkenler açısından müdahale sonrası büyüme oranlarında düşme olduğu görülmekle birlikte eldeki verilerle kesin sonuçlara ulaşmanın zor olduğu ve bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç bulunduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

Ahlborn, C., H.H. Chang ve D.S. Evans, "The Problem of Interchange Fee Analysis: Case without a Cause?", *European Competition Law Review*, Vol. 22, No: 8, s. 304–312, 2001.

Akkaya Karayol, H., "Kartlı Ödeme Sistemlerinde Rekabet", *Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi*, Rekabet Kurumu, Ankara, 2007.

Altan, M. ve İ.E. Göktürk, "Türkiye'de Kredi Kartlarının Toplam Özel Nihai Tüketim Harcamalarına Etkisi: Bir Çoklu Regresyon Analizi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2007, Sayı: 18, s.25–48, 2007.

Armstrong, M., "Competition in Two-Sided Markets", The RAND Journal of Economics, Vol. 37, No. 3 s. 668–691, (Autumn, 2006).

Balto, D.A., "The Problem of Interchange Fees: Costs Without Benefits", *European Competition Law Review*, Vol. 21, No: 4, s. 215–224, 2000.

Baxter, W.F., "Bank Interchange of Transactional Paper: Legal and Economic Perspectives", 26 J.L. & Econ., 541, 1983.

Bradford, T. ve F. Hayashi, "Developments in Interchange Fees in the United States and Abroad", Federal Reserve Bank of Kansas City, *Payment System Research Briefing*, 2008.

Carlton, D.W. ve A.S. Frankel, "The Antitrust Economics of Credit Card Networks", 63 Antitrust L.J. 643 (1995a).

Carlton, D.W. ve A.S. Frankel, "The Antitrust Economics of Credit Card Networks: Reply to Evans and Schmalensee", 63 Antitrust L.J. 903, (1995b).

Chang, H., D.S. Evans ve G. Swartz, "The Effect of Regulatory Intervention in Two-Sided Markets: An Assessment of Interchange-Fee Capping in Australia", *Review of Network Economics*, volume (Year): 4 (2005), Issue (Month): 4 (December), s. 328-358, 2005.

Chang, H.H. ve D.S. Evans, "The Competitive Effects of the Collective Setting of Interchange Fees by Payment Card Systems", 45(3) Antitrust Bull. 641, 2000.

Eisenmann, T., G. Parker ve M.W. Van Alstyne, "Strategies for Two- Sided Markets", *Harvard Business Review*, October 2006.

Evans, D. ve R. Schmalensee, "Economic Aspects of Payment Card Systems and Antitrust Policy Toward Joint Ventures", 63 Antitrust L.J. 861 (1995).

Evans, D.S. “The Antitrust Economics of Multi-Sided Platform Markets”, Yale J. Reg., 20, 2, s. 325-381, Summer 2003.

Evans, D.S. ve R.L. Schmalensee, “Paying With Plastic: The Digital Revolution in Paying and Borrowing”, Cambridge, MIT Pres, 1999.

Evans, D.S. ve R.L. Schmalensee, Paying With Plastic: The Digital Revolution in Paying and Borrowing, Cambridge, MIT Pres, 1999,

Foer, A.A., “Electronic Payment Systems and Interchange Fees: Breaking The Log Jam on Solutions To Market Power”, March 4, 2010, <http://www.antitrustinstitute.org/archives/files/AAI%20Interchange%20Fees%20Commentary3.4.10_030320101629.pdf>, 30.06.2010.

Frankel, A.S., “Monopoly and Competition in the Supply and Exchange of Money”, 66 Antitrust L.J. 313, 1998.

Heimler, A., “Payment Cards Pricing Patterns: The Role of Antitrust and Regulatory Authorities” *SSRN Working Paper Series*, March 18, 2010, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1574292>, 30.06.2010.

Jones, P., “The “Tourist Test” – Time to Make the Payments Guarantee a Value Added Service” 30th September 2009, PSE Consulting, <http://www.pseconsulting.com/pdf/articles/interchange/pse_payments_guarantee.pdf>, 30.06.2010.

Katz, M.L., “What Do I Know About Interchange Fees and What Does It Mean For Public Policy?”, “*Interchange Fees in Credit and Debit Card Industries: What Role For Public Authorities?”* içinde, Federal Reserve Bank of Kansas, 2005.

Levitin A.J., “Prieless? The Economic Costs of Credit Card Merchant Restraints”, 55 *Ucla Law Review*, 1, 2008a.

Levitin, A.J., “A Critique of the American Bankers Association’s Study of Credit Card Regulation”, Georgetown University Law Center Business, Economics and Regulatory Policy, *Working Paper Series Research Paper*, No. 1104327 March 9, 2008b, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1104327>, 30.06.2010.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), Policy Round Tables Competition and Efficient Usage of Payment Cards DAF/COMP(2006)32, 2006, <www.oecd.org/dataoecd/0/30/39531653.pdf>, 30.06.2010.

Prager, R.A., M.D. Manuszak, E.K. Kiser ve R. Borzekowski, "Interchange Fees and Payment Card Networks: Economics, Industry Developments, and Policy Issues", *Finance and Economics Discussion Series*, 2009-23, Federal Reserve Board, Washington, D.C., 2009.

Reserve Bank of Australia (RBA) *Reform of Australia' s Payments System Issues for the 2007/08 Review*, May 2007.

Reserve Bank of Australia (RBA) ve Australian Competition and Consumer Commission (ACCC), Debit and Credit Card Schemes in Australia: A Study of Interchange Fees and Access, October 2000.

Reserve Bank of Australia (RBA), Payment System Board Annual Report 2004, 2004.

Reserve Bank of Australia (RBA), Payment System Board Annual Report 2009, 2009.

Reserve Bank of Australia (RBA), *Reform of Australia's Payments System Conclusions of the 2007/08 Review*, 2008.

Reserve Bank of Australia (RBA), Reform of Credit Card Schemes in Australia I: A Consultation Document, December 2001.

Reserve Bank of Australia (RBA), *Reform of credit card schemes in Australia: IV Final reforms and regulation impact statement*, Aug. 2002.

Rochet, J.C. ve J. Tirole, "Cooperation among Competitors: Some Economics of Payment Card Associations", *Rand Journal of Economics*, Vol. 33, s. 549–570, 2002.

Rochet, J.C. ve J. Tirole, "Must-Take Cards and the Tourist Test", *DNB Working Paper*, No. 127, January 2007.

Rochet, J.C. ve J. Tirole, "Platform Competition in Two-Sided Markets", *IDEI Working Papers*, 152, Institut d'Économie Industrielle (IDEI), Toulouse, (2003).

Rochet, J.C. ve J. Tirole, "Two-Sided Markets: An Overview", *IDEI Working Paper*, No: 258, 2004.

Rysman, M., "Competition Between Networks: A Study of the Market for Yellow Pages", *Review of Economic Studies*, vol. 71,. s. 483–512, 2004.

Schmalensee, R., "Interchange Fees: A Review of the Literature", *Payment Card Economics Review*, Vol. 1, s. 25–44, Winter 2003.

Schmalensee, R., “Payment Systems and Interchange Fees”, *Journal of Industrial Economics*, vol. 50(2), s 103–122, June 2002.

Stillman R, W. Bishop, K. Malcolm ve N. Hildebrandt, *Regulatory intervention in the payment card industry by the Reserve Bank of Australia: Analysis of the Evidence*, 28 April 2008, <http://www.crai.com/ecp/assets/Regulatory_Intervention.pdf>, 30.06.2010.

Tripsas, M., “Adobe Systems, Inc.”, *Harvard Business Review*, December 05, 2000.

Weiner, S.E. ve J. Wright, “Interchange Fees in Various Countries: Developments and Determinants”, 4 Rev. Network. Econ. 290, 291, 2005.

Wright, J., “Optimal Card Payment Systems”, *European Economic Review*, Vol. 47, s. 587–612, 2003.

Wright, J., “The Determinants of Optimal Interchange Fees in Payment Systems”, *Journal of Industrial Economics*, Vol. 52, No: 1, s. 1–27, 2004.

EKLER

Ek 1-
Kullanılan Veriler

	GSYİH (bin $)	Hanehalkı Tüketimi (bin$)	Kişi Başı Gelir ($)	Kişi Başı Tüketim ($)	KK Toplam Harcama (bin $)	Kart Başı KK Harcaması	Kart Sayısı	POS Sayısı	Nüfus (bin kişi)
1991	203.933.994	146.765.733	3.638	2.618	791.367	1.033	766.085	1.623	56.055
1992	215.633.415	152.240.375	3.784	2.672	1.126.492	1.088	1.035.188	5.315	56.986
1993	245.451.838	170.944.933	4.238	2.952	1.752.904	1.219	1.437.800	10.668	57.913
1994	177.427.103	125.101.868	3.016	2.126	1.274.563	815	1.564.107	16.135	58.837
1995	227.946.804	164.623.762	3.815	2.755	2.302.565	1.039	2.216.010	24.951	59.756
1996	231.896.620	168.491.328	3.822	2.777	3.972.541	1.240	3.202.970	35.056	60.671
1997	248.033.326	177.707.276	4.028	2.886	6.198.927	1.279	4.847.166	58.636	61.582
1998	269.256.116	190.596.211	4.311	3.051	9.472.006	1.331	7.118.358	113.816	62.464
1999	249.138.737	178.630.391	3.932	2.819	12.417.371	1.236	10.045.643	188.957	63.366
2000	267.392.977	200.182.841	4.161	3.115	16.424.663	1.225	13.408.477	299.636	64.259
2001	196.173.355	146.981.921	3.012	2.257	11.676.126	834	13.996.806	364.636	65.135
2002	232.906.977	172.410.203	3.528	2.612	16.267.386	1.036	15.705.370	495.718	66.009
2003	304.808.688	231.714.547	4.558	3.465	26.417.206	1.330	19.863.167	662.429	66.873
2004	393.311.306	298.040.536	5.807	4.400	45.468.745	1.704	26.681.128	912.118	67.734
2005	484.324.384	366.223.752	7.062	5.340	63.649.459	2.123	29.978.243	1.140.957	68.582
2006	530.298.706	395.000.066	7.639	5.690	75.799.933	2.337	32.433.333	1.282.658	69.421
2007	648.299.570	483.418.038	9.228	6.881	108.771.336	2.913	37.335.179	1.453.877	70.256
2008	735.707.624	538.405.561	10.351	7.575	143.183.437	3.300	43.394.025	1.632.639	71.079
2009	617.063.410	463.641.754	8.583	6.449	131.205.247	2.956	44.392.614	1.738.728	71.897

Kaynak: BKM, TÜİK, EVDS

Ek 2-
Regresyon Sonuçları

i) Kredi Kartı Büyüklüklerinin Büyüme Oranlarının Regresyonları:

Toplam Kart Sayısındaki Büyüme

Source	SS	df	MS
Model	2527.2256	4	631.806399
Residual	1973.68547	13	151.82196
Total	4500.91107	17	264.759475

Number of obs =	18
F(4, 13) =	4.16
Prob > F =	0.0219
R-squared =	0.5615
Adj R-squared =	0.4266
Root MSE =	12.322

kartsayisi~t	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf. Interval]	
nfusart	53.23595	32.71461	1.63	0.128	-17.43966	123.9116
kisibasgel~t	.4204013	.185106	2.27	0.041	.0205041	.8202985
d0405	-6.207911	12.17544	-0.51	0.619	-32.51134	20.09552
d06	-7.189302	11.86054	-0.61	0.555	-32.81245	18.43384
_cons	-47.03488	47.89502	-0.98	0.344	-150.5058	56.43602

Kart Başı Harcamadaki Büyüme

Source	SS	df	MS
Model	5541.55764	3	1847.18588
Residual	631.896356	14	45.135454
Total	6173.454	17	363.144353

Number of obs =	18
F(3, 14) =	40.93
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.8976
Adj R-squared =	0.8757
Root MSE =	6.7183

kartbasikk~t	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf. Interval]	
kisibasitk~t	1.014325	.099504	10.19	0.000	.8009098	1.22774
d0405	1.688072	5.508878	0.31	0.764	-10.1273	13.50344
d06	3.480578	3.882267	0.90	0.385	-4.846057	11.80721
_cons	.1556288	1.980393	0.08	0.938	-4.091892	4.40315

Toplam Kart Harcamalarındaki Büyüme

```
. reg  kktoplamharcart hhalktkart  d0405 d06

      Source |       SS       df       MS              Number of obs =      18
-------------+------------------------------           F(  3,    14) =   15.02
       Model |  12994.3626     3  4331.45421           Prob > F      =  0.0001
    Residual |  4038.38008    14   288.45572           R-squared     =  0.7629
-------------+------------------------------           Adj R-squared =  0.7121
       Total |  17032.7427    17  1001.92604           Root MSE      =  16.984

------------------------------------------------------------------------------
kktoplamha~t |      Coef.   Std. Err.      t    P>|t|     [95% Conf. Interval]
-------------+----------------------------------------------------------------
  hhalktkart |   1.550165   .2482078     6.25   0.000     1.017812    2.082517
       d0405 |  -14.30886   13.90571    -1.03   0.321    -44.13364    15.51592
         d06 |  -19.72477   9.811566    -2.01   0.064    -40.76848    1.318951
       _cons |   30.44713   5.093656     5.98   0.000     19.52232    41.37193
------------------------------------------------------------------------------
```

ii) Kredi Kartı Büyüklüklerinin Logaritmalarının Regresyonu

Toplam Kart Sayısı

```
      Source |       SS       df       MS              Number of obs =      18
-------------+------------------------------           F(  4,    13) =  282.16
       Model |  26.7716058     4  6.69290146           Prob > F      =  0.0000
    Residual |  .308364021    13  .023720309           R-squared     =  0.9886
-------------+------------------------------           Adj R-squared =  0.9851
       Total |  27.0799698    17   1.5929394           Root MSE      =  .15401

------------------------------------------------------------------------------
 logkartsays |      Coef.   Std. Err.      t    P>|t|     [95% Conf. Interval]
-------------+----------------------------------------------------------------
logkisibas~r |   .1946307   .3077967     0.63   0.538    -.4703237    .8595851
    lognufus |   19.47787   .8814521    22.10   0.000     17.57361    21.38214
       d0405 |  -.2666107   .2071794    -1.29   0.221    -.7141946    .1809731
         d06 |  -.7089808   .2856465    -2.48   0.028    -1.326082   -.0918791
       _cons |  -201.0618   9.742007   -20.64   0.000    -222.1081   -180.0155
------------------------------------------------------------------------------
```

Toplam Kart Harcamaları

Source	SS	df	MS
Model	36.4899017	3	12.1633006
Residual	7.22268246	14	.51590589
Total	43.7125842	17	2.57132848

Number of obs =	18
F(3, 14) =	23.58
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.8348
Adj R-squared =	0.7994
Root MSE =	.71827

logkktopla~r	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf.	Interval]
loghanehal~k	4.292293	1.233974	3.48	0.004	1.645681	6.938904
d0405	-.5858839	.9781882	-0.60	0.559	-2.683889	1.512121
d06	-1.344397	1.305249	-1.03	0.320	-4.143878	1.455083
_cons	-65.80993	23.39636	-2.81	0.014	-115.9901	-15.62971

Kart Başı Harcama

Source	SS	df	MS
Model	3.09994166	3	1.03331389
Residual	.050387484	14	.003599106
Total	3.15032914	17	.185313479

Number of obs =	18
F(3, 14) =	287.10
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.9840
Adj R-squared =	0.9806
Root MSE =	.05999

logkartbas~c	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf.	Interval]
logkisibas~k	1.162638	.1180997	9.84	0.000	.9093391	1.415936
d0405	-.1263947	.0804757	-1.57	0.139	-.2989978	.0462084
d06	-.0815801	.1085163	-0.75	0.465	-.3143245	.1511642
_cons	-2.189213	.936218	-2.34	0.035	-4.197201	-.1812251

iii) Linear Spline Function Yöntemi Kullanılarak Kredi Kartı Büyüklüklerinin Büyüme Oranlarının Regresyonu

Toplam Kart Sayısındaki Büyüme

Source	SS	df	MS
Model	3767.28535	5	753.45707
Residual	733.625721	12	61.1354767
Total	4500.91107	17	264.759475

Number of obs =	18
F(5, 12) =	12.32
Prob > F =	0.0002
R-squared =	0.8370
Adj R-squared =	0.7691
Root MSE =	7.8189

kartsayisi~t	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf.	Interval]
nfusart	-1310.03	836.604	-1.57	0.143	-3132.833	512.7737
kisibasgel~t	.5946331	.1305984	4.55	0.001	.3100837	.8791825
d1	-40.13033	26.6986	-1.50	0.159	-98.30157	18.04092
d2	-5.765284	3.003	-1.92	0.079	-12.30826	.7776907
d3	15.68768	4.382444	3.58	0.004	6.139153	25.2362
_cons	2207.377	1391.79	1.59	0.139	-825.0737	5239.827

Toplam Kart Harcamalarındaki Büyüme

Source	SS	df	MS
Model	14603.8893	4	3650.97234
Residual	2428.85335	13	186.834873
Total	17032.7427	17	1001.92604

Number of obs =	18
F(4, 13) =	19.54
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.8574
Adj R-squared =	0.8135
Root MSE =	13.669

kktoplamha~t	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf.	Interval]
hhalktkart	1.788358	.2169584	8.24	0.000	1.319648	2.257068
d1	.3042006	1.855614	0.16	0.872	-3.704609	4.31301
d2	-6.835943	3.681999	-1.86	0.086	-14.79042	1.118534
d3	11.04176	5.85322	1.89	0.082	-1.603352	23.68688
_cons	34.40548	10.31739	3.33	0.005	12.11611	56.69485

Kart Başı Harcamadaki Büyüme

Source	SS	df	MS
Model	5562.40164	4	1390.60041
Residual	611.052356	13	47.0040273
Total	6173.454	17	363.144353

Number of obs =	18
F(4, 13) =	29.58
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.9010
Adj R-squared =	0.8706
Root MSE =	6.8559

kartbasikk~t	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf.	Interval]
kisibasitk~t	1.022774	.1103897	9.27	0.000	.7842912	1.261256
d1	-.7064713	.9303128	-0.76	0.461	-2.71629	1.303347
d2	1.222757	1.847029	0.66	0.520	-2.767506	5.21302
d3	.3074654	2.937245	0.10	0.918	-6.038067	6.652998
_cons	3.865075	5.14986	0.75	0.466	-7.260521	14.99067

İv) Linear Spline Function Yöntemi Kullanılarak Kredi Kartı Büyüklüklerinin Logaritmalarının Regresyonu

Toplam Kart Sayısı

Source	SS	df	MS
Model	27.0275253	5	5.40550506
Residual	.052444566	12	.00437038
Total	27.0799698	17	1.5929394

Number of obs =	18
F(5, 12) =	1236.85
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.9981
Adj R-squared =	0.9973
Root MSE =	.06611

logkartsays	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf.	Interval]
logkisibas~r	.1267604	.1044435	1.21	0.248	-.1008024	.3543233
lognufus	-86.08199	28.93342	-2.98	0.012	-149.1225	-23.04149
d1	1.643268	.4386885	3.75	0.003	.6874478	2.599088
d2	-.3397222	.060902	-5.58	0.000	-.4724163	-.2070281
d3	-.2079815	.0461062	-4.51	0.001	-.3084383	-.1075248
_cons	952.1421	316.2383	3.01	0.011	263.118	1641.166

Toplam Kart Harcamaları

Source	SS	df	MS
Model	43.6051827	4	10.9012957
Residual	.107401507	13	.008261654
Total	43.7125842	17	2.57132848

Number of obs =	18
F(4, 13) =	1319.51
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.9975
Adj R-squared =	0.9968
Root MSE =	.09089

logkktopla~r	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf. Interval]	
loghanehal~k	1.412723	.1431222	9.87	0.000	1.103526	1.72192
d1	.3239512	.0122855	26.37	0.000	.2974099	.3504924
d2	-.2103474	.0276564	-7.61	0.000	-.2700954	-.1505994
d3	-.0282291	.0340636	-0.83	0.422	-.1018191	.0453609
_cons	-13.47008	2.698276	-4.99	0.000	-19.29935	-7.640805

Kart Başı Harcama

Source	SS	df	MS
Model	3.1237004	4	.780925101
Residual	.02662874	13	.002048365
Total	3.15032914	17	.185313479

Number of obs =	18
F(4, 13) =	381.24
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.9915
Adj R-squared =	0.9889
Root MSE =	.04526

logkartbas~c	Coef.	Std. Err.	t	P>|t|	[95% Conf. Interval]	
logkisibas~k	1.186289	.0711937	16.66	0.000	1.032485	1.340094
d1	.0080789	.0061279	1.32	0.210	-.0051596	.0213174
d2	-.0432202	.0138506	-3.12	0.008	-.0731425	-.0132979
d3	.0596626	.0169692	3.52	0.004	.0230028	.0963223
_cons	-2.400809	.5654741	-4.25	0.001	-3.622442	-1.179177

SORU ve CEVAPLAR

Oturum Başkanı- Sayın Ali Fuat Koç arkadaşımıza bu sunumu için teşekkür ediyoruz. Gerçekten emek sarf etmiş, sağ olsun. Konular birbirinden farklı olduğu için her soru-cevap bölümünü peş peşe yapalım. Buyurun Ekrem Bey.

Dr. Ekrem KALKAN- Gerçekten ilginç bir konu. Bu kukla değişkenlerin konuldukları dönemlerle ilgili bir şey gözüme çarptı ama, söyleyeceklerimden emin de değilim, çünkü yazıya tamamıyla bakmak lazım.

Regülasyon dönemi ya da müdahale dönemi dediğimiz dönem 2006-2009 ve sonrası diye anlıyorum.

Ali Fuat KOÇ- Evet.

Dr. Ekrem KALKAN- Özellikle ilk regresyon kısmında, yani "Spline" olmayan basit regresyon kısmıyla baktığımızda, kukla değişkenleri koyma amacınızı, müdahalenin etkili olup olmadığını ölçmek olarak…

Ali Fuat KOÇ- Evet, o dönemde bir kırılma olup olmadığını.

Dr. Ekrem KALKAN- Evet. Dolayısıyla, 2006-2009 dönemi için kukla değişken 1 değerini alırken, bunun dışındaki dönemleri 0, ama 2004-2005 için de yine 1 değerini verdiğinizi anlıyorum, doğru mu?

Ali Fuat KOÇ- Evet. Burada iki farklı kukla değişken kullandık; 2004-2005 için bir kukla değişken ve 2006-2009 için ikinci bir kukla değişken kullandık. 2004-2005'i kullanmamızın nedeni de, öncesinde de, 2004-2005'te de bir kırılma var mı, onu görmek için veya ikinci bir trend oluşturabilmek adına. 2006-2009 tek başına da konulabilirdi, evet.

Dr. Ekrem KALKAN- O zaman, yazıdaki ifadenin düzeltilmesi mi gerekiyor, tam bilemiyorum. 2006-2009'a kukla değişken koyduysanız, o değişken buradaki konulmayan dönemlerin etkisiyle konulan dönemlerin farkını alır. 2004-2005'e de koyduysanız, yine, konulmayan diğer dönemlerle, 2004-2005 arasındaki farkı anlatmaya çalışır. Sanırım yazıda şey var. "2006-2009'a 1 koyduk, diğerleri, diğer dönemlerin etkisini almak için konuldu" gibi bir şey yazıyor.

Prof. Dr. Erdal TÜRKKAN- Zaten bir azalma trendi var. O trendi ayırmak için mi koydunuz 2004-2005'i?

Ali Fuat KOÇ- Evet, aynı zamanda şunu da görebilmek adına koyduk: Rekabet Kurumunun müdahalesinin uygulaması 2006 yılında başlıyor ama, aslında soruşturma 2003 yılında başlıyor, yani etkileri 2004 yılından itibaren de görülebilir. Onun için, acaba 2004 yılından itibaren bir farklılaşma söz konusu mu, onu da görebilmek adına.

Dr. Ekrem KALKAN- 2004-2005'e ve devamında 2006, 2007, 2008, 2009'a da 1 koyduğunuz zaman, 2004-2005 diye ayrıca test etmeye çalıştığınız şeyi test ediyorsunuz.

Bir de, regülasyonu sabit terimde kullandığınız için, "Intercept" koyduğunuz için, Intercept koymasanız, 2004-2009 arası ile bunu dönem olmayanlar için koymalısınız o zaman. Intercept koyarsanız bir tane düşürmeniz gerekiyor.

Ali Fuat KOÇ- Ama, bizim veriler 2004 yılında başlamıyor.

Dr. Ekrem KALKAN- Evet, onu diyorum.

Ali Fuat KOÇ- 1992 yılından itibaren başlıyor.

Dr. Ekrem KALKAN- 1992'de başlıyor. Belki çok uzattım, dinleyiciler için sıkıcı oldu. Sonra da konuşabiliriz. İsterseniz daha sonra orayı bir konuşalım.

Ali Fuat KOÇ- Olabilir. O konuda ben de tam emin değilim.

Oturum Başkanı- Teşekkür ederiz Ekrem Bey. Başka sorusu olan?

Oğuz KARAKOÇ- Her şeyden önce, bu dosyada bayağı bir çalışmış Kurumdaki birçok insan gibi, böyle bir dosyayı böyle bir akademik platforma taşıdığınız için ve böyle bir tartışmanın konusu yaptığınız için teşekkür etmek istiyorum.

Çünkü, pratikte de, içinde çalışılsa da, ekonomik verilerin de, analizlerin de, düzenleme yapılırken yararlanılabileceği alanlardan bir tanesi gibi gözüküyor. Aslında, düzenlemenin piyasa üzerinde, piyasanın küçülmesine yönelik bir etkisi oldu mu gibi bir sorunun cevabı aranmış vaziyette.

Çok uzun olmamaya, korsan tebliğ vermemeye çalışacağım ama bazı noktalar var, enteresan da geldiği için onları da gündeme getirmek istiyorum.

Bu çalışmalar yapılırken, -belki göremedim, atlamış da olabilirim- üzerinde durulabilecek noktalardan bir tanesi; Türkiye'de kredi kartlarının kullanımının yarattığı pozitif dışsallıklardan bir tanesi de, bize sektörde çeşitli vesilelerle sıklıkla söylenen, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması konusu.

Türkiye'de, vergilendirme, vergi ciddi bir sorunken, kredi kartı kullanımının, başka ülkelerden farklı olarak Türkiye'de böyle bir katkısı da oluyor.

Soru olabilecek konu açısından baktığımda, -tabii, sizinki ekonomik bir tebliğ, bir model uygulanmış, bir sorunun cevabı aranmış ama konunun gelişiminden, başka birçok noktaya da, bu alandaki tartışmalara da yer vermiş vaziyettesiniz- Rekabet Kurumunun düşündüğü olası düzenlemelerden bir tanesi de ilave ödeme yasağı konusuydu. Fakat bu konu da maalesef, yanlış hatırlamıyorsam, bir değişiklik yoksa, Tüketici Kanununda düzenlenmiş bir konuydu. Geçmişte Türkiye'de işletmeler, maliyetler açısından gerekli gördüklerinde, kredi kartıyla yapılan harcamalarda ilave ödeme yasağı uygulayabilirlerken, daha sonra Tüketici Kanununda yapılan bir değişiklikle ilave ödeme yasağı yasaklanmış, "ilave edilemez" hükmü getirilmişti. Hatta, bu konuda, ilave ödeme yasağı öncesinde, akaryakıt sektöründe bir rekabet soruşturması yapılmıştı. Bugün kanunen imkânsız; yani bu konu kanunla düzenleniyor. Siz, ilave ödeme yasağını sonuçları açısından değerlendirdiğinizde nasıl görüyoruz? Orada çünkü şöyle bir sorun var: Eğer ilave ödeme yasağı olmasa ve bu, pazarda bir maliyetse, nakit parayla ödeme yapanlar ya da maliyeti daha düşük olan banka kartıyla ödeme yapanlar, daha yüksek maliyetli bir araç olan kredi kartı maliyetine de aslında katlanmış oluyor; bu aslında fiyatlara yedirilmiş oluyor. Bu, sorunlu bir alan gibi.

Sunumunuzda enteresan gelen bir nokta da şu oldu: AB'yle ilgili yapılan düzenlemelerde söylediniz; "iş yerinin sağlayacağı fayda ile maliyeti birbirine eşit olmalıdır, iş yerinin sağlayacağı fayda ile kredi kartı kullanımının yarattığı maliyet birbirine eşit olmalıdır" gibi bir hüküm vardı. Bu tabii, ölçmesi hiç kolay bir şey değil. Uygulamada bu nasıl bir modelle, nasıl bir ölçme-değerlendirme yöntemiyle yapılabilir, çalışmanız sırasında bununla ilgili somut bir bilgiye ulaşabildiniz mi? Sorularım bu kadar. Böyle bir konuda çalışıldığı için teşekkür ederim.

Ali Fuat KOÇ- Ben teşekkür ediyorum. İlave ödeme yasağına ilişkin olarak gerçekten bahsettiğiniz gibi bir yasa hükmü söz konusu ve bu, acıdır ki, tüketiciyi koruma adına getirilmiş bir yasada söz konusu bir hüküm. Rekabet Kurulunun da, bu hükmün değiştirilmesine ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanlığına görüş gönderdiğini biliyorum. Ama şu ana kadar herhangi bir düzenleme yok. Bu hüküm kaldırılsa ne kadar etkisi olur, iş yerleri gerçekten de, kredi kartı kullananlar ve kredi kartı kullanmayanlar arasında farklı fiyatlar uygulamaya başlar mı; bu konuda şüpheliyim. Muhtemelen çoğu iş yeri böyle bir farklılığa gitmez, çünkü böyle bir farklılığa gitmesi zaten kendisine ayrıca bir maliyet getirecektir.

Bu nasıl aşılabilir? Gerçekten de şu anda görülen, takas komisyonuna ve bence aslında üç taraflı kart sistemlerinde doğrudan iş yeri komisyonlarına müdahale etmektir. Bu, gerçekten Rekabet Kurumunun işi de olmayabilir. Dediğim gibi, bu işten hiçbir şekilde faydalanmayan üçüncü kişilerin negatif bir şekilde etkilenmesi söz konusu. Bu gerekçe gösterilerek, doğrudan düzenleme yetkisi olan kamu kuruluşları tarafından, rekabet hukukundan bağımsız olarak iş yeri komisyonu regüle edilebilir, yani kısıtlama getirilebilir, belli bir tavan konulabilir diye düşünüyorum.

Diğer tarafından, turist testine ilişkin olarak ise, gerçekten de hesaplanması zor; kesin bir formüle ben de rastlamadım. Sadece, MasterCard'ın bunu sağladığına ilişkin bir çalışması ile Komisyona gittiğini biliyorum. Turist testinin sağladığını da ispatlamak yine MasterCard üzerine yüklenmiş, Komisyonun kendisi ispatlamıyor.

Oğuz KARAKOÇ- Ben bir yorum yapabilir miyim acaba?

Oturum Başkanı- Buyurun. Kısaca olsun. Vakti de tasarruflu kullanalım.

Oğuz KARAKOÇ- İlave ödeme yasağının etkileri konusunda, bazı sektörler kendiliklerinden böyle bir yasak getirdi. Ekonomik rasyonalite açısından bir serbestleşmeye ihtiyaç var gibi gözüküyor. Ekonomide, karşılığı olmayan hiçbir şeyi veremezsiniz. Bunu içine dahil et dediğiniz zaman, mal ve hizmet sağlayanlar kredi kartı takas komisyonunu dahil edecek şekilde düzenleyeceklerdir. Türkiye'de şu andaki durumda, bazı piyasalarda üreticiler, mal ve hizmet sağlayanlar bunu üstlenmek durumunda kalıyorlar; bu, şebekenin, kredi kartları pazarının dışsallığından ötürü. Herkes bunu kabul ediyorsa, eğer siz etmiyorsanız dışlanırsınız (örnek akaryakıt sektörü.) Bazı piyasalarda serbest bırakılırsa, bunu dahil edemeyen bazı kesimlerde, mesela kuyumcudan herhangi bir altın aldığınızda ilave ödeme şeyine ihtiyaç oluyor. Bu, bazı sektörlerde kullanımı daha da artırabilir. Pazar üzerindeki üreticiler üzerinde şöyle bir baskı olacaktır: Herkes bunu uygulamadığı için, mal ve hizmet sağlayanlar üzerinde ilave ödeme yasağı ekstra bir maliyet olduğu için, bunun pazar şartlarında belirlenmesi mal ve hizmet sağlayanlar üzerinde bir baskı oluşturacaktır.

Piyasanın serbestleştirilmesi bence daha ekonomik, daha rasyonel bir sonuca yol açacak gibi geliyor.

Oturum Başkanı- Sanıyorum soru kalmadı. Diğer tebliğe geçelim. Sayın Ayhan Tözer buyurun efendim.